

**ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ VERSUS ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ:
ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ
ΣΤΗΝ ΑΘΕΣΠΙΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

Παναγιώτης Ήφαιστος
Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ανά χείρας κείμενο θίγει κύριες πτυχές του γεγονότος ότι τους δύο τελευταίους αιώνες, τόσο στο πεδίο της πολιτικής σκέψης όσο και στην εμπράγματη κρατική και διεθνή ζωή, αντιπαρατίθενται δύο διαφορετικές και κάθετα διαφορετικές προσεγγίσεις. Πρώτον, η πολιτική θεολογία η οποία είτε νεφελοβατεί διεθνιστικά είτε, συχνότερα, αποτελεί οικουμενικίστικη μεταμφίεση ηγεμονικών αξιώσεων ισχύος. Δεύτερον, η περιγραφική και αξιολογικά ουδέτερη πολιτική θεωρία που διαθέτει οντολογική αναφορά και που εστιάζει το ενδιαφέρον στη διαφορετικότητα των τυπικών λογικών κάθε οντότητας, στις προϋποθέσεις πολιτικού ορθολογισμού και στις προϋποθέσεις ισορροπίας και σταθερότητας ή το αντίθετο. Συγκεκριμένα, οι κοινωνίες διαθέτουν οντολογικές υποστάσεις ποικίλων βαθμίδων. Η πολιτική θεωρία και ιδιαίτερα του διεθνούς συστήματος δεν είναι πολιτική θεολογία, μόνο αν διαθέτει οντολογική αναφορά και δεν εξυφαίνεται ιδεολογικά. Η μεγάλη πρόσκληση συνίσταται στην κατανόηση του γεγονότος πως, λόγω της ύπαρξης πολλών κοινωνικών οντοτήτων, η πολιτική ηθική στη διεθνή πολιτική είναι μηδενική.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

διεθνείς σχέσεις, πολιτική θεωρία, οντολογία, πολιτική θεολογία

Το κείμενο, που ακολουθεί, σκοπό έχει να θίξει κύριες πτυχές του γεγονότος ότι τους δύο τελευταίους αιώνες, τόσο στο πεδίο της πολιτικής σκέψης όσο και στην εμπράγματο κρατική και διεθνή ζωή, αντιπαρατίθενται δύο διαφορετικές και κάθετα διαφορετικές προσεγγίσεις¹:

- Η πολιτική θεολογία², η οποία είτε νεφελοβατεί διεθνιστικά είτε, συχνότερα, αποτελεί οικουμενικίστικη μεταμφίεση ηγεμονικών αξιώσεων ισχύος³.
- Η περιγραφική και αξιολογικά ουδέτερη πολιτική θεωρία, που διαθέτει οντολογική αναφορά και που εστιάζει το ενδιαφέρον στη διαφορετικότητα των

¹ Η ανάλυση του παρόντος κειμένου αντλεί από τις σημειώσεις της προφορικής εισήγησης στο συνέδριο πολιτικής φιλοσοφίας του Συλλόγου Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας «συν Αθηνά», Καβάλα, στις 18-21 Νοεμβρίου 2016. Το ζήτημα 'ηθική/πολιτική ηθική' βρίσκεται στο επίκεντρο των επιστημονικών μας ενδιαφερόντων των δύο τελευταίων δεκαετιών, καθότι ανεξαρτήτως επιπέδου, για το οποίο μιλάμε, αποτελεί τον πυρήνα της πολιτικής συγκρότησης και της πολιτειακής νομιμοποίησης. Ως προς τα κράτη, επίσης, αφορά τα εθνικά συμφέροντα, τους εθνικούς σκοπούς και τη σχέση πολιτικών σκοπών, μέσων και πολέμου. Για το τελευταίο ζήτημα εδώ και τρεις δεκαετίες βρέθηκε στο επίκεντρο των αναλύσεών μας στο βιβλίο Ifestos 1988 το οποίο εστίασε το ενδιαφέρον στη σχέση πολέμου και πολιτικών σκοπών σε αναφορά, κυρίως, με τον Clausewitz. Η ηθική μεταφυσικά προσδιορισμένη είναι ουσιαστικά πολιτική θεολογία. Τους τελευταίους αιώνες, δύο κυρίαρχες εκδοχές πολιτικής ιδεολογίας πάλεψαν για την πολιτική πρωτοκαθεδρία: Η θρησκευτική πολιτική θεολογία η οποία εξασθένησε με την επικράτηση των μηδενιστικών τάσεων τους νέους χρόνους και η ιδεολογικά εκπορευμένη πολιτική θεολογία, που κατά βάση αφορά όλα τα μοντερνιστικά ιδεολογικά δόγματα και στην ύστερη εκδοχή της ρέπει προς τον συνεπή μηδενισμό και την αντί-πνευματική νοσηματοδότηση της «πολιτικής» οργάνωσης των ανθρώπων. Για τις τάσεις αυτές, βλ. Κονδύλης 1987, 1995. Για τις ρίζες των αντί-Αριστοτελικών τάσεων κατά τη διάρκεια των Νέων Χρόνων και τα αίτια της διολίσθησης στον μηδενιστικό-ωφελμιστικό υλισμό, βλ. Κονδύλης 2012.

² Η πολιτική θεολογία αναφέρεται τόσο σε θρησκευτική πολιτική θεολογία όσο και σε «ορθολογιστική» πολιτική θεολογία. Αμφότερες οι εκδοχές και όλες οι ενδιάμεσες αποχρώσεις τους, βέβαια, δεν είναι νέο φαινόμενο. Σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και ανάλογα με την εποχή ή την περιφέρεια στην οποία αναφερόμαστε, συνόδεψαν τον πολιτικό πολιτισμό και το γίνεσθαι του Κοινωνικού και Πολιτικού γεγονότος. Η μεταφυσικά προσδιορισμένη ηθική των θρησκευτικών δογμάτων, επισημαίνεται παρενθετικά, όταν εμπλακεί στο Πολιτικό γεγονός με τον ένα ή άλλο τρόπο και στη μια ή άλλη βαθμίδα ολοκληρώνεται μέσα στην πολιτική δίνη που διαμορφώνει την πολιτική ηθική. Μια θεμελιώδης διαφορά, η οποία ενέχει βαθύτατες πολιτικές προεκτάσεις –και όσον αφορά τον πολιτικό στοχασμό μεθοδολογικές και επιστημολογικές προεκτάσεις–, είναι μεταξύ ανθρωποκεντρικής μεταφυσικής πίστης (ελάχιστη ή καθόλου πρόταξη θρησκευτικών δογμάτων στην πολιτική ζωή), θεοκεντρικής πίστης (ο πιστός είναι περίπου προέκταση του Θεού στην Γη) και θεοκρατικών θέσεων (επίγειοι άνθρωποι ισχυρίζονται ότι γνωρίζουν τη βούληση του Θεού και αξιώνουν να την επιβάλλουν εξ ονόματός του στην Γη με θεοκρατική πολιτική οργάνωση). Δεν είναι του παρόντος, πλην υπογραμμίζεται ότι καταμαρτυρείται ιστορικά πως η εμπράγματο κύμανση της σχέσης πολιτικής και μεταφυσικής συμπλέκει τις τρεις αυτές εκδοχές με συχνά αζεδιάλυτο δυσδιάκριτο τρόπο. Ιστορικά, επίσης, τεκταινεται ότι ναι μεν τα θρησκευτικά δόγματα διολισθαίνουν προς θεοκρατικές στάσεις και αντιλήψεις πλην κάποια δόγματα περισσότερο από κάποια άλλα.

³ Για τα μοντερνιστικά ιδεολογικά δόγματα, βλ. κεφ. 4 και 5 του Ήφαιστος 2009. Για μια συντομότερη παρέμβαση, βλ. Ήφαιστος 2017 και για τη συμπύκνωση της σχετικής κριτικής μου, βλ. Μικέλης 2013: 159-163.

τυπικών λογικών κάθε οντότητας, στις προϋποθέσεις πολιτικού ορθολογισμού και στις προϋποθέσεις ισορροπίας και σταθερότητας ή το αντίθετο.

Οι σκέψεις, που θα αναπτύξω με συντομία, εντάσσονται σε μια μακροχρόνια προσπάθεια προσανατολισμένη προς την ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ με οντολογική αναφορά. Τουτέστιν, μία θεωρία μη ιδεολογικά εκπορευμένη που αναφέρεται σε υπαρκτά όντα του παρελθόντος ή του παρόντος και που είναι συμβατή με τα θουκυδίδια αξιώματα⁴. Η πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος λοιπόν –για να είναι θεωρία και όχι πολιτική θεολογία– απαιτείται να συναρτάται με υπαρκτά συλλογικά όντα και όχι μελλοντικά, τα οποία η μία ή η άλλη ιδεολογία επιζητεί να «κατασκευάσει» στη βάση προγραμματικών δογματικών προδιαγραφών⁵.

Στη σύγχρονη πολιτική σκέψη, ελάχιστοι κατάφεραν να συνδυάσουν βάσιμα και χωρίς μεθοδολογικά κενά και επιστημολογικές αντιφάσεις τα τρία επίπεδα ανάλυσης, δηλαδή του Ανθρώπου, του Κράτους και του Διεθνούς Συστήματος, τα οποία –σωστά συνδεδεμένα– συγκροτούν την Πολιτική Θεωρία του Διεθνούς Συστήματος. Ενδεικτικά, αναφέρω τον Θουκυδίδη (ο Πελοποννησιακός Πόλεμος είναι το Παράδειγμα και περιέχει όλα τα αξιώματα ενός κρατοκεντρικού διεθνούς συστήματος⁶), τον Kenneth Waltz, τον Παναγιώτη Κονδύλη και τον Γιώργο Κοντογιώργη. Οι δύο τελευταίοι, σε όλα τους σχεδόν τα βιβλία και υπό το πρίσμα μάλλον διαφορετικών προσεγγίσεων⁷, φωτίζουν τους προσανατολισμούς, τους σταθμούς και τις αξονικές πτυχές του ιστορικού γίγνεσθαι.

Ο Kenneth Waltz, ως αναλυτής που άρχισε και αναπτύχθηκε επιστημονικά μέσα στον μοντερνιστικό στοχασμό, και με δεδομένη την άρτια επιστημονική του κατάρτιση, αυτό-περιορίστηκε αφενός αρχικά στο να περιγράψει τα τρία επίπεδα⁸ και αφετέρου, στο κύριο θεωρητικό του κείμενο, διαφυλάσσοντας⁹ την

⁴ Ήφαιστος 2014. Αναλυτικότερα για τον προσδιορισμό και τα αρχέτυπα της Θουκυδίδιας Παράδοσης από τη νεότερη γενιά των διεθνολόγων, βλ. Τσιριγώτης 2010: 23-39; Mikelis 2015: 21-23; Τρούλης 2016.

⁵ Ήφαιστος 2015.

⁶ Βλ. Ήφαιστος 2014.

⁷ Ο Παναγιώτης Κονδύλης εστιάζεται σε μια περιγραφή και ερμηνεία των Νέων Χρόνων με καταβυθίσεις στην κλασική εποχή πλην χωρίς να έχει εντυπώσει στις φάσεις των κοσμοσυστημάτων. Δεδομένης της πρόωρης αποχώρησής του από τα εγκόσμια, το γεγονός ότι δεν ασχολήθηκε με τη Βυζαντινή Οικουμένη είναι ένα ζήτημα που αξίζει να διερευνηθεί. Ο Γιώργος Κοντογιώργης, εκτός του ότι αποτυπώνει μια γνωσιολογία με οντολογική αναφορά στις διαμορφωτικές δυνάμεις και στα γεγονότα της διαχρονίας, συνδέει τις διάφορες εποχές και εστιάζει το ενδιαφέρον στην κοσμοσυστημική φάση της Βυζαντινής Οικουμένης αλλά και στις κοσμοσυστημικές τάσεις πριν και μετά μέχρι και τις μέρες μας.

⁸ Το έργο του Kenneth Waltz (2011α) θεωρείται κλασικό και για τον ενδιαφερόμενο προσφέρει μια πλήρη και βάσιμη περιγραφή των τριών επιπέδων ανάλυσης.

⁹ Η στάση αυτή του Kenneth Waltz δεν είναι τυχαία. Η ανάπτυξη θεωρίας με οντολογική αναφορά στα πεδία της δυτικής πολιτικής σκέψης δεν είναι εύκολη και πάντα ριψοκίνδυνη. Αυτό, κυρίως, επειδή υπάρχει γνωστικό έλλειμμα όσον αφορά τη σύνδεση του κλασσικού κεκτημένου –το οποίο υποτίθεται ότι η Αναγέννηση και ο Διαφωτισμός ήθελε να αναβιώσει– και των κοινωνικοπολιτικών

επιστημολογία του από καταβυθίσεις στα πεδία των διαμορφωτικών δυνάμεων και της οντολογίας. Τόνισε την κατανομή ισχύος εντός των δομών του διεθνούς συστήματος και την αυτοσυντήρηση-επιβίωση ως κεντρικό ερώτημα¹⁰.

Υπό ένα αυστηρό επιστημολογικό και μεθοδολογικό πρίσμα που συνεκτιμά δεόντως τα πιο πάνω, προσεγγίζουμε την ανάλυση του Ανθρώπου, του Κράτους και του Διεθνούς Συστήματος στη βάση των εξής προγραμματικών επιστημολογικών και μεθοδολογικών δεσμεύσεων:

1^ο Αναφερόμαστε σε υπαρκτά όντα και ως αναλυτές δεν φιλοδοξούμε να κατασκευάσουμε ιδεολογικά, θρησκευτικά, γνωσιολογικά ή άλλως πως το ένα ή το άλλο είδος ανθρωπολογίας. Ούτε μπορεί –έστω και αν αυτό αποτελεί τον κανόνα και όχι την εξαίρεση μέσα στον ωκεανό των ιδεολογικών συζητήσεων– ένας αναλυτής να είναι επιστημονικά μεταμφιεσμένος ακτιβιστής. Είναι ένα πράγμα ο στρατευμένος πολιτικός ακτιβισμός που υποχρεωτικά ενδύεται αξιώσεις ισχύος¹¹ και άλλο η προσπάθεια αξιολογικά ελεύθερης περιγραφής και ερμηνείας των φαινομένων στα τρία επίπεδα ανάλυσης. Επιπλέον, ενδιαφέρει μόνο να καταλάβουμε, σε πρώτη τουλάχιστον φάση, πώς προσανατολίζονται και τι κάνουν τα πολυκύμαντα ατομικά και συλλογικά όντα¹².

γεγονότων της μετά-θεοκρατικής ιστορικής φάσης. Η κυριαρχία του ιδεολογικού φαινομένου, όπως υποστηρίζεται σε άλλα σημεία του παρόντος, επισκίασε τόσο τις αναλύσεις που διαθέτουν οντολογική αναφορά όσο και την κοσμοσυστημική φάση της Βυζαντινής Οικουμένης. Μέσα στον ωκεανό των ιδεολογικών κειμένων, κατά συνέπεια, κανείς μπορεί να διαφυλαχθεί αναπτύσσοντας θεωρήσεις μέχρι το σημείο που του επιτρέπει το κυρίαρχο στοχαστικό περιβάλλον. Όταν δεν το κάνει οι επιθέσεις, οι δολοφονίες του επιστημονικού χαρακτήρα και οι κακόπιστες κριτικές είναι ενίοτε εξοντωτικές. Ως προς αυτό, πρόβλημα υπάρχει τόσο λόγω γνωστικού ελλείμματος όσο και λόγω αβάστακτης πολεμικής προερχόμενης από όλο το ιδεολογικό φάσμα. Οι φορείς ιδεολογιών, πρέπει να τονιστεί, είναι φορείς μεταμφιεσμένων αξιώσεων ισχύος, δικές τους, του κράτους τους, της συμμαχίας τους ή των φανατικών φαντασιόπληκτων ευσεβών τους πόθων. Αναμφίβολα, μεταψυχροπολεμικά η εξ αντικειμένου αποδυνάμωση των ιδεολογιών ως μεταμφιέσεις των ηγεμονικών αξιώσεων ισχύος και εξελίξεις εντός των ίδιων κοινωνιών που τις απομακρύνει από τη μετά-μεσαιωνική κατάσταση –αλλά και η ανάδυση μεγάλων εθνών ως μεγάλων δυνάμεων οι οποίες διαθέτουν μεγάλο πλούτο πολιτισμών και πολιτικών παραδόσεων– σταδιακά θα οδηγήσουν σε αναγέννηση της πολιτικής σκέψης προς κατευθύνσεις που θα αναζητούν υπαρκτά όντα και όχι μελλοντικά και ιδεολογικά κατασκευασμένα. Οι συνειδητές ή ανεπίγνωστες μεταμφιεσμένες αξιώσεις ισχύος, εν τούτοις, δεν πρέπει να αναμένεται να εξαφανιστούν. Στη μια πλευρά πάντα θα βρίσκεται η σπάνια αξιολογικά ελεύθερη περιγραφή και ερμηνεία και στην άλλη οι ιδεολογικά ή άλλως πως μεταμφιέσεις αξιώσεων ισχύος. Ο ενδοκρατικός και διακρατικός πολιτικός ορθολογισμός εξαρτάται με την κυριαρχία της πρώτης. Αυτό γιατί κάθε δρώντας απαιτείται να έχει γνώση και επίγνωση πριν λάβει αποφάσεις και ενεργήσει.

¹⁰ Θεωρία υπό το πρίσμα που εξηγώ βρίσκεται στο Waltz 2011β.

¹¹ Βλ. Κονδύλης 1991, 1992.

¹² Για την «προσανατολιστική θεώρηση» ο υποφαινόμενος έχει γράψει σε πολλά κείμενα. Για στοιχειώδη περιγραφή της, Ήφαιστος 2014. Συντομογραφικά, το μείζον είναι η διάγνωση και διαπίστωση του προσανατολισμού των πραγμάτων. Στην Οδύσσεια των ανθρώπων, των κρατών και του κόσμου το καράβι προσανατολίζεται προς την Ιθάκη και ποιες οι προϋποθέσεις. Το ίδιο ισχύει εάν ο προσανατολισμός δεν κατευθύνει το καράβι προς την Ιθάκη. Αυτό προϋποθέτει αναζήτηση ως προς το ποια είναι η Ιθάκη κάθε περίπτωσης (Οικογένεια; κρατική επιβίωση; Κρατική ευνομία;

2^{ον} Ως εκ τούτου, η ανάλυση δεν μπορεί να εκπορευείται από κάποια ιδεολογία και δεν σχετίζεται με ιδεολογικά δόγματα τα οποία προγραμματικά αξιώνουν την «κατασκευή» ανθρωπολογίας.

3^{ον} Κατά συνέπεια, μεθοδολογικά, η ανάλυση αυτοπεριορίζεται ή καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια να αυτοπεριοριστεί στην αξιολογικά ελεύθερη περιγραφή και ερμηνεία. Συχνά, ανθρωπίνως μιλώντας, αυτό δεν επιτυγχάνεται, πλην κάνει η διαφορά εάν ένας αναλυτής είναι έτσι προσανατολισμένος.

4^{ον} Εξ αντικειμένου εάν όχι αναγκαστικά, επίσης, μια ανάλυση επιβάλλεται να είναι ηθικά ουδέτερη. Αυτό γιατί υπάρχουν τόσες δέσμες πολιτικών ηθικών όσα και τα κράτη ή καλύτερα όσες και οι κοινωνίες. Σίγουρα όσα και τα άτομα καθότι κάθε άτομο εμφορείται από τη δική του ατομική ηθική, με πολιτικές προεκτάσεις και όχι μόνο όσον αφορά τον αθέατο κόσμο των διαπροσωπικών σχέσεων. Σκοπός της πολιτικής είναι, πρωτίστως, ο προσδιορισμός της κοινής πολιτικής ηθικής των πολιτών μιας πολιτείας και η νομιμοποίηση, έτσι, των κανονιστικών δομών. Για τις δυσκολίες προσδιορισμού της διακρατικής πολιτικής ηθικής, που μπορεί να αφορά μόνο τη διεθνή τάξη, θα αναφερθούμε πιο κάτω.

Υποχρεωτικά, λοιπόν, στο επίκεντρο της έρευνας τίθεται η κοινωνικοπολιτικά εκπορευμένη πολιτική ηθική, επειδή δεν εντοπίζεται κάποια παγκόσμια κοινωνία και κάποιο παγκόσμιο κοινωνικοπολιτικό σύστημα, οπότε και βάσιμα απορρίπτεται η ύπαρξη πλανητικής πολιτικής ηθικής. Η πολιτικά άξια λόγου πολιτική ηθική στο παγκόσμιο επίπεδο είναι μηδενική. Σίγουρα διαμέσου των κρατών συγκροτούνται ομάδες των οποίων οι συμμετέχοντες συμφωνούν γύρω από δέσμες κριτηρίων πολιτικής ηθικής –επιστήμονες, ακτιβιστές διαφόρων ειδών ή και διεθνικοί τρομοκράτες– πλην για να ενταχθούν σε πολιτικά πλαίσια και για να υπάρξει Κοινωνικό και Πολιτικό γεγονός απαιτείται να διαθέτουν κράτος-πολιτεία.

Όπως ήδη υπαινιχθήκαμε, ο προσδιορισμός διακρατικής πολιτικής ηθικής αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα. Θα ήταν μεγάλο επιστημονικό και πραγματολογικό λάθος, για παράδειγμα, εάν θεωρηθούν οι διακρατικές συνθήκες ως ηθικά θεμελιωμένες, διότι αφορούν την οριοθέτηση της διεθνούς τάξης η οποία ιστορικά δεν χαράσσεται με κάποιο κριτήριο ηθικής ή δικαιοσύνης. Εξ ου και η διεθνής τάξη αμφισβητείται συχνά και ποικιλότροπα. Ακόμη και μια προσπάθεια προσδιορισμού εννοιών όπως «σύστημα κρατών», όπου πρυτανεύει το κριτήριο της ισχύος, «κοινότητα κρατών», όπου υπάρχουν συμφωνίες και εν πολλοίς ή εν μέρει τηρούνται, και «κοινωνία κρατών», όπου εκδηλώνονται και

Κρατική ευημερία; Κρατική ασφάλεια; Εγκατάλειψη του κράτους-πατρίδας και ένωση του πλανήτη; κλπ.) Στη συνέχεια επιχειρείται ο φωτισμός των προϋποθέσεων εντός αυτού του προσανατολισμού, όχι για να μετρήσουμε οτιδήποτε –η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν επιδέχεται μετρήσεις με σκοπό προβλέψεις για το μέλλον– αλλά για να αυξήσουμε τις δυνατότητές μας να διατυπώνουμε βάσιμες εκτιμήσεις. Η προσανατολιστική θεώρηση είναι Ομηρικών καταβολών και αποτυπώνεται στην Οδύσσεια, τον προσανατολισμό ή όχι προς την Ιθάκη την πατρίδα του Οδυσσέα και τη διατύπωση παρατηρήσεων και εκτιμήσεων για τα συμβάντα, ιδιαίτερα αυτά που ενέχουν διαχρονική σημασία και είναι διδακτικά.

φαινόμενα αλληλεγγύης, θα διαπιστωθεί ότι τα σύνορα αυτών των εννοιών συμπλέκονται ρευστά και αστάθμητα¹³. Συμβάσεις που αδιαμφισβήτητα προάγουν

¹³ Κανείς θα μπορούσε να ισχυριστεί κανονιστικά, βέβαια, ότι η διεθνής τάξη ενέχει οικουμενικές ηθικές προεκτάσεις, με την έννοια ότι τα κράτη με το να συνάψουν συνθήκες με τις οποίες οριοθετούν τα σύνορά τους συγκροτούν κριτήρια διεθνούς πολιτικής ηθικής. Ακόμη και εάν δεχτούμε ότι έτσι έχουν τα πράγματα, βρίσκονται υπό την αίρεση συγκεκριμένων προβλημάτων: 1. Τα κράτη συνάπτοντας συνθήκες διατηρούν το δικαίωμα αποχώρησης όταν τα συμφέρετά τους ενώ η μη τήρησή τους γίνεται χωρίς την παραμικρή αιτιολόγηση. 2. Για να υπάρξει κριτήριο διεθνούς πολιτικής ηθικής απαιτείται να συμφωνούν τα εμπλεκόμενα κράτη και οι κοινωνίες τους για το τι είναι δικαιοσύνη ως προς τη χάραξη των συνόρων, την κατοχή πλουτοπαραγωγικών πόρων και τα γεωπολιτικά κριτήρια που υπεισέρχονται. Εάν κάτι τέτοιο ίσχυε θα είχαμε δυνατότητα δικαιοσύνης διεθνούς αλλαγής και οι πιθανότητες πολέμου θα εκμηδενίζονταν. Όπως όλοι ξέρουμε ενώ δεν απουσιάζουν εξαιρέσεις συμπεφωνημένων συννοριακών αλλαγών και οριοθετήσεων όπως εξελίσσονται τα πράγματα (πχ χωρικά ύδατα, υφαλοκρηπίδα, ΑΟΖ) ο κανόνας είναι η μη ύπαρξη συμφωνίας για διεθνείς αλλαγές. Οπότε, η σταθερότητα είναι συνάρτηση της ισορροπίας δυνάμεων και οι αλλαγές εάν συντελεστούν λαμβάνουν χώρα με πόλεμο ή με καταναγκαστική απειλή. Ως προς αυτούς τους προβληματισμούς, θα μπορούσαμε να ορίσουμε τρεις ρευστές και αλληλένδετες καταστάσεις του διεθνούς συστήματος: ισορροπία δυνάμεων, κοινότητα κρατών και κοινωνία κρατών. Πρώτον, την ύπαρξη ενός «συστήματος κρατών» στο πλαίσιο του οποίου η τήρηση των συμφωνιών είναι ρευστή, βρίσκεται υπό την αίρεση της ισχύος και ουσιαστικά είναι βιώσιμη μόνο υπό συνθήκες ισορροπίας δυνάμεων και συμμαχικών εξισορροπήσεων. Βασικά αυτό ήταν το διεθνές σύστημα της περιόδου μετά τη συνθήκη της Βεσφαλίας του 1648. Η σταθερότητα ήταν συναρτημένη με ένα αμιγές σύστημα ισορροπίας δυνάμεων και διαρκών συμμαχικών εξισορροπήσεων. Δεύτερον, ενώ το σύστημα ισορροπίας δυνάμεων παρέμεινε ως βασικό χαρακτηριστικό της διεθνούς πολιτικής μέχρι και τις μέρες μας, μετά τον 19ο αιώνα έγιναν προσπάθειες δημιουργίας δομών συλλογικής ασφάλειας για την τήρηση της διεθνούς τάξης (Κοινωνία των Εθνών τον μεσοπόλεμο και ΟΗΕ το 1945). Τονίζεται, για την τήρηση της διεθνούς τάξης και διεθνούς σταθερότητας και όχι για τον προσδιορισμό της δικαιοσύνης στις διασυννοριακές διαφορές ή οτιδήποτε σχετικό και συναφές. Έτσι, συμφωνήθηκε (στον ΟΗΕ το 1945) ότι, εάν και όταν οι μεγάλες δυνάμεις του ΣΑ συμφωνούν, να λαμβάνονται αποφάσεις τήρησης της διεθνούς τάξης. Στον βαθμό που αυτό εντείνει την τήρηση των υποσχέσεων και συμφωνιών, την εμπέδωση διακρατικών κωδίκων και τη σύναψη συμβάσεων (πχ για τους εγκληματίες πολέμου), έχουμε μια «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΡΑΤΩΝ» που συνυπάρχει με την ισορροπία δυνάμεων η οποία για τα κράτη παραμένει ύστατο και έσχατο κριτήριο. Τρίτον, μπορούμε να σκεφτούμε εντός του συστήματος κρατών και της κοινότητας κρατών την ύπαρξη μιας «ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΡΑΤΩΝ». Η κοινωνία κρατών προϋποθέτει παντελή αποχή από τη χρήση μονομερούς βίας, την επίδειξη μεγάλου βαθμού αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών και των κοινωνιών τους, την υποχρεωτική ειρηνική επίλυση των διαφορών, την αποδοχή διεθνών θεσμών που διασφαλίζουν, εμπεδώνουν και αναπτύσσουν το κράτος δικαίου και την αντιμετώπιση σε μόνιμη συμφωνημένη βάση προβλημάτων όπως η άνιση ανάπτυξη, οι φυσικές καταστροφές, τα περιβαλλοντολογικά προβλήματα και τα μέσα μαζικής καταστροφής. Αναμφίβολα, εάν και όταν το διεθνές σύστημα αναδείξει τέτοιες (ιδεατές και μάλλον απόμακρες υπό το πρίσμα του πραγματικού κόσμου της ύστερης εποχής) διεθνείς ηθικο-κανονιστικές δομές που βασικά είναι εφικτές μόνο αν εξαλειφτούν τα αίτια πολέμου θα ήταν ευκολότερο να χαλαρώσουν τα σύνορα, να αναπτυχθούν νομιμοποιημένες διεθνικές συσπειρώσεις, να καταστούν εφικτοί «διαφανείς διεθνικοί κοινωνικοπολιτικοί έλεγχοι και εξισορροπήσεις» και να δημιουργηθούν διεθνικές δομές διακυβέρνησης επαρκώς νομιμοποιημένες ούτως ώστε να μην υποσκάπτουν τον πολιτικό ορθολογισμό και να μην υπονομεύουν την άσκηση λαϊκής κυριαρχίας. Και πάλιν, όμως, αυτά λέγοντας, απαιτείται ξεκάθαρο μυαλό για τη θεμελιώδη διαφορά μεταξύ

τον ενδοκρατικό και διακρατικό πολιτισμό όπως των «Ανθρωπίνων¹⁴» Δικαιωμάτων ή των εγκληματιών πολέμου αναμφίβολα αφορούν θέσφατα του πολιτικού πολιτισμού τα οποία ενσωματώνονται στην ενδοκρατική διακαιοταξία. Υιοθετώντας τέτοιους κοινούς κανόνες, εάν και όταν βέβαια οι δεσμεύσεις τηρούνται, η κρατική κυριαρχία ενισχύεται δεν αποδυναμώνεται¹⁵.

Το μέγα ζήτημα των διεθνών σχέσεων, υπογραμμίζεται είναι η «αλλαγή» στο εσωτερικό του διεθνούς συστήματος¹⁶. Ενώ καθημερινά εντός των κρατών ακόμη και των πιο δεσποτικών λειτουργεί ένα κοινωνικοπολιτικό σύστημα, το οποίο – όπως εξελίσσονται τα πράγματα– αλλάζει ή τροποποιεί τα κριτήρια πολιτικής ηθικής, τη διανεμητική δικαιοσύνη και τις κανονιστικές δομές, αυτό είναι ανέφικτο στη διεθνή πολιτική για εγγενείς αντικειμενικούς λόγους. Η ύπαρξη συμφωνημένης διανεμητικής δικαιοσύνης στη διεθνή πολιτική είναι εξαιρετικά δύσκολη ή ανέφικτη.

Η ύπαρξη κοινωνίας, κοινωνικοπολιτικού συστήματος, διανεμητικής δικαιοσύνης και κανονιστικών δομών που διαρκώς νομιμοποιούνται και διαρκώς αλλάζουν, είναι και η βασική ειδοποιός διαφορά μεταξύ ενδοκρατικής και διακρατικής τάξης. Συντομογραφικά, η δυνατότητα δικαίως θεμελιωμένης και (νομιμοποιημένα) κανονιστικά προσδιορισμένης αλλαγής της διεθνούς τάξης δεν υφίσταται¹⁷ επειδή, ακριβώς, απουσιάζει μια νομιμοποιητική κοινωνική και

μετακρατικού και μετακρατοκεντρικού διεθνούς συστήματος. Το δεύτερο είναι κοσμοσύστημα όπου η ετερότητα και το αυτεξούσιο των κοινωνιών δεν αναιρείται ενώ το πρώτο είναι διεθνιστικό και προϋποθέτει ανθρωπολογική εξομείωση και πολιτική εξίσωση (βλ. εντός σημειώσεων πιο κάτω).

¹⁴ Εντός εισαγωγικών καθότι περί πολιτικών δικαιωμάτων πρόκειται ανεξάρτητα της ονοματολογίας των σχετικών διακρατικών συμβάσεων. Εκτός του ότι πρόκειται για ένα περιορισμένο αριθμό συγκεκριμένων πολιτικών δικαιωμάτων που τα κράτη συμφωνούν να ενσωματώσουν στην εσωτερική δικαιοταξία τους, η εμπράγματη πολιτική εφαρμογή τους εντάσσεται σε διαφορετικό κάθε φορά πλαίσιο.

¹⁵ Γραμμική ερμηνεία και εφαρμογή των προνοιών τέτοιων συμβάσεων δεν υπάρχει και αυτό καταμαρτυρείται καθημερινά. Κύριοι λόγοι, μεταξύ άλλων, είναι τα αίτια πολέμου που δικαιολογούν επικλήσεις έκτακτης ανάγκης, οι διαφορετικές ερμηνείες διακρατικών διενέξεων και οι διαφορετικές ερμηνείες απόρροια διαφορετικών κοσμοθεωρητικών και πολιτισμικών κριτηρίων εντός κάθε κράτους. Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εξετάσει πόσο και πώς εφαρμόστηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων –της οποίας είναι μέλη η Κυπριακή Δημοκρατία, η Τουρκία, η Ελλάδα και όλα τα κράτη της ΕΕ και οι διατάξεις της οποίας είναι εσωτερικό δίκαιο των μελών– στην Κύπρο ή πώς, τότε και σε ποια διακρατική σύρραξη, παρομοίως, εφαρμόζεται η συνθήκη της Γενεύης για τους επόικους και η συνθήκη για τα εγκλήματα πολέμου.

¹⁶ Για μια συγκριτική ανάλυση του ζητήματος της ενδοσυστημικής αλλαγής στην εποχή της πλανητικοποίησης, υπό το πρίσμα των κεντρικών ρευμάτων των Διεθνών Σχέσεων, βλ. Τσιριγώτης, 2009: 433-504.

¹⁷ Όταν υπάρχουν αξιώσεις αλλαγής οι Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ ορίζει ότι τα μέλη είναι υποχρεωμένα να προχωρήσουν σε ειρηνική επίλυση των διαφορών. Εάν δεν υιοθετούν αυτή την προσέγγιση μπορούν να υποχρεωθούν μόνο εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφασίσει ότι «κινδυνεύει η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια». Για να ληφθεί μια τέτοια απόφαση απαιτείται ομοφωνία των μονίμων μελών, δηλαδή των μεγάλων δυνάμεων. Οι ηγεμονικές δυνάμεις οι οποίες έχουν δικαίωμα αρνησικυρίας και οι οποίες πολύ συχνά ευθύνονται για τη διατάραξη της διεθνούς

πολιτική δομή και επειδή μεταξύ των συνθηκών και των συμβάσεων παρεμβάλλονται πλήθος ανεξάρτητων μεταβλητών που σχετίζονται με τα αίτια πολέμου¹⁸.

Τρία είναι λοιπόν τα επίπεδα ανάλυσης, του Ανθρώπου, του Κράτους και του Διεθνούς Συστήματος. Στο πρώτο επίπεδο, του Ανθρώπου, η ατομική ηθική είναι ανεξερεύνητη καθότι κρύβεται μέσα στον υπαρξιακό πυρήνα της κάθε ανθρώπινης οντότητας και κυμαίνεται αστάθμητα και απρόβλεπτα πάνω στο εκκρεμές της ανθρώπινης φύσης κάθε ατόμου¹⁹. Στο δεύτερο επίπεδο, το Κρατικό, η κοινωνικοπολιτικά εκπορευμένη πολιτική ηθική σκοπό έχει να προσαρμόζει την ατομική ηθική στις επιταγές του συλλογικού βίου. Για να παραφράσω τον Κονδύλη, η κοινωνικοπολιτικά προσδιορισμένη πολιτική ηθική, ανεξαρτήτως

ειρήνης, δεν μπορούν να πειθαναγκαστούν να κινηθούν με βάση τον Χάρτη. Συχνά οι αξιώσεις αλλαγής είναι αναθεωρητικές ενώ ακόμη και σε ξεκάθαρες περιπτώσεις όπου υπάρχουν διατάξεις του διεθνούς δικαίου (πχ το δίκαιο της θάλασσας για τα 12 μίλια, την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα) οι στάσεις, θέσεις και αξιώσεις των εμπλεκόμενων δημιουργούν αμφιλεγόμενες καταστάσεις και αντιθετικές θέσεις. Ένα ζήτημα γίνεται ακόμη πιο αμφιλεγόμενο όταν άλλα κράτη και ιδιαίτερα μεγάλες δυνάμεις για στρατηγικούς λόγους, που αφορούν την κατανομή ισχύος και τις ηγεμονικές διενέξεις, υιοθετούν αυθαίρετες και αναιτιολόγητες αμφίσημες και αμφίπλευρες θέσεις.

¹⁸ Όπως τονίζει ο Gilpin 2007: 351, «Ο τερματισμός ενός ηγεμονικού πολέμου είναι η απαρχή ενός ακόμη κύκλου μεγέθυνσης-ανάπτυξης, επέκτασης και τελικής παρακμής. Ο νόμος της άνισης ανάπτυξης συνεχίζει να ανακατανέμει την ισχύ υπονομεύοντας έτσι το *status quo* που εγκαθιδρύθηκε από τον τελευταίο ηγεμονικό αγώνα. Η ανισορροπία αντικαθιστά την ισορροπία και ο κόσμος κινείται προς ένα νέο γύρο ηγεμονικής σύγκρουσης. Πάντα ήταν και πάντα θα είναι έτσι, μέχρις ότου οι άνθρωποι είτε καταστραφούν είτε μάθουν να αναπτύσσουν ένα αποτελεσματικό μηχανισμό ειρηνικής αλλαγής». Ο μηχανισμός αυτός δεν μπορεί παρά να είναι κάποιου είδους νομιμοποιημένη «κυβέρνηση των κυβερνήσεων» προικισμένη με προνόμια να αποφαινεται, να αποφασίζει και να ενεργεί. Μια παγκόσμια κυβέρνηση είναι ανέφικτη γιατί απουσιάζει μια παγκόσμια κοινωνία.

¹⁹ Ένα μεγάλο πρόβλημα του πολιτικού στοχασμού είναι η κατακλυσμιαία παραγωγή επιστημονικά μεταμφιεσμένων και σπουδαιοφανώς διατυπωμένων γνώμων, ιδεολογιών και φαντασιόπληκτων θέσεων για τον υπαρκτό κόσμο, την εξέλιξή του και τους πασιφανείς και καθημερινά καταμαρτυρούμενους διαχρονικούς προσανατολισμούς των τάσεων. Έτσι, αντί με γυμνό οφθαλμό, χωρίς δηλαδή μεγεθυντικούς ή στρεβλωτικούς φακούς, κανείς μπορεί να διαπιστώσει καθημερινά δύο πράγματα: Πρώτον, ότι η ανθρώπινη φύση κυμαίνεται μαζί και η πολιτική ηθική του ατόμου. Δεύτερον, ότι αυτό προκαλεί μεταλλάξεις, προσαρμογές, διαφορετικές πολιτικές επιλογές και ενίοτε εγκλήματα από άτομα που κανονικά κανείς δεν θα το περίμενε. Έτσι, ως και κανείς να μπορεί να μετρήσει τις επιθυμίες των ερωτικών κυμάνσεων, τις κυμάνσεις των ψυχόρμητων και τις κυμάνσεις των πνευματικών κριτηρίων και παραγόντων, φορείς σπουδαιοφανών τίτλων που μεταμφιέζουν τα λεγόμενά τους με σπουδαιοφανείς όρους και έννοιες, διατείνονται ότι η φύση του ανθρώπου είναι σταθερά κακή ή καλή ή κάτι ενδιάμεσο που αυτοί μόνο γνωρίζουν, ότι η φύση του ανθρώπου με πολιτικά στερημένο τρόπο (αυτό είναι τα κατασκευαστικά ιδεολογικά δόγματα) μπορεί να μπει στα δικά τους καλούπια ή στα καλούπια του ιδεολογικού μοντερνιστικού ινδάλματός τους και ότι ο πλανήτης όλος παρά την ανθρωπολογική διαφοροποίησή του μπορεί βάσει δόγματος να εξομοιωθεί ανθρωπολογικά και να εξισωθεί πολιτικά. Στην πορεία βέβαια των συμμορφώσεων με τα εκάστοτε δόγματα, σπάρθηκαν μεγάλα νεκροταφεία. Αυτός είναι ο επαναστατισμός προς τον οποίο ρέπουν όλα τα ρεύματα σκέψης όταν επιχειρούν να εξισώσουν και εξομοιώσουν τον πλανήτη. Για μια αριστουργηματική και εμβληματική ανάλυση βλ. Wight 2011.

μύχιων επιθυμιών του καθενός, κατευθύνει και προσαρμόζει τον πολίτη σε μια σταθμητή και ελέγξιμη τροχιά, καθιστώντας εφικτή την πολιτισμένη συλλογική ζωή²⁰. Η πολιτική ηθική είναι τα κοινωνικοπολιτικά σμιλευμένα κριτήρια και παράγοντες που συγκροτούν και νομιμοποιούν τα ανά πάσα στιγμή «συστήματα» δικαιοσύνης και που καλούν τους πολίτες να συμμορφωθούν με αυτά στο όνομα της συλλογικής ευημερίας, ευταξίας, αυτοσυντήρησης και ασφάλειας. Η πολιτική ηθική για να υπάρχει εντάσσεται σε ένα Κοινωνικό και Πολιτικό γεγονός, διαθέτει, δηλαδή, οντολογική αναφορά. Λογικά και εξ αντικειμένου, λοιπόν, η πολιτική ηθική και τα συμπαρομαρτούντα θεσμικά ζητήματα ή άλλες πτυχές της πολιτικής ζωής ανάγονται σε κάποιο κοινωνικό ον. Πολιτική και κοινωνικό ον είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος του πολιτικά πολιτισμένου βίου. Οι βαθμίδες δημοκρατικής συγκρότησης ποικίλουν και προσδιορίζουν ανάλογα και αντίστοιχα τις βαθμίδες που οι πολίτες είναι εντολείς της εξουσίας και η κοινωνία κάτοχος του κράτους²¹. Στο τρίτο επίπεδο ήτοι της διεθνούς πολιτικής, όπως ήδη υπογραμμίστηκε, η πολιτική ηθική είναι ανέφικτο να προσδιοριστεί επειδή απουσιάζει μια παγκόσμια κοινωνία, ένα παγκόσμιο κοινωνικοπολιτικό σύστημα και ως εκ τούτου μια παγκόσμια διανεμητική δικαιοσύνη που θα νομιμοποιεί και θα ρυθμίζει τον για πολλούς ποθητό παγκόσμιο πολιτικό βίο. Ο παγκόσμιος πολιτικός βίος σε αντιδιαστολή με τον πολιτειακό βίο είναι μια επικίνδυνη ουτοπία ενίοτε και θανατηφόρα²².

Η πολιτική ηθική για να μην απορρέει από κάποια ιδεολογία ορίζεται ή πρέπει να ορίζεται πάντα κοινωνικά από συλλογικές οντότητες των οποίων η οντολογική ετερότητα δεν βιάστηκε πολιτικά αλλά εξελίχθηκε στη βάση των οικείων ιστορικών ανθρωπολογικών δεδομένων²³.

²⁰ Στο Κονδύλης 1992.

²¹ Για τις βαθμίδες αυτές οι ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει σε πολλά κείμενα του Γιώργου Κοντογιώργη, για παράδειγμα, το Κοντογιώργης 2007.

²² Το αριστούργημα του Edward H. Carr (2011) έχει στο επίκεντρο της εμβληματικής του ανάλυσης την ιδεαλιστική ουτοπία και θεμελιώνει αυτή τη θέση επαρκώς.

²³ Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι της ΕΣΣΔ και της ΕΕ. Διαφορετικού περιεχομένου και διαφορετικών προσεγγίσεων ανθρωπολογικής εξομίωσης είναι εν τούτοις μορφικά πανομοιότυπες. Δηλαδή, παρακάμπτοντας τις ιστορικές εθνικές ανθρωπολογικές δομές και τους εθνικούς πολιτισμούς και τις εθνικές πολιτικές παραδόσεις που τις θεμελίωσαν επιχείρησαν βάσει δόγματος –κομμουνιστικού στη μια πλευρά και λειτουργιστικού στην άλλη– να κατασκευάσουν βάσει δόγματος νέα πολιτική (;) ανθρωπολογία υλιστικά διαμορφωμένη και υλιστικά κινούμενη. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις αλλά και σε άλλες όπως η πρώην Γιουγκοσλαβία, η ιστορική εθνική ανθρωπολογία κάθε κοινωνικής οντότητας όχι μόνο έμεινε άθικτη αλλά υπό την απειλή εκμηδένισής της ενίσχυσε τις αντιστάσεις της και παρέμεινε ο κύριος συντελεστής. Η μεταψυχροπολεμική βιβλιογραφία, μετά τα πρώτα σοκ που υπέστησαν τα κυρίαρχα κομμουνιστικά και φιλελεύθερα μοντερνιστικά ρεύματα, άρχισε να τα εξετάζει. Για ένα εμβληματικό κείμενο ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, βλ. Hoffmann 1966. Επίσης, Aron, 1966. Για τις παραδοχές του νεολειτουργιστή Ernst Haas όσον αφορά τις αντιστάσεις του έθνους, με τις οποίες δεχόταν ότι ο Stanley Hoffmann είχε δίκαιο, βλ. Haas 1967: 327-8. Το θέμα αυτό το έχουμε εξετάσει σε όλα σχεδόν

Η πολιτική ηθική, κατά βάση, ουσιαστικά και εμπράγματα, ενδοκρατικά οριοθετεί την ανά πάσα στιγμή διανεμητική δικαιοσύνη επί όλων των ζητημάτων της κοινωνικοπολιτικής ζωής, νομιμοποιεί τις πολιτικοοικονομικές ιεραρχίες, αλλάζει σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του κοινωνικοπολιτικού συστήματος, στο οποίο ανήκει, και αποτυπώνεται στους νόμους, τα Συντάγματα και κάθε άλλη κανονιστική δομή, όπως είναι ανά πάσα στιγμή και όπως αλλάζει στον τόπο και στον χρόνο.

Μια παγκόσμια πολιτική και κατά συνέπεια ηθική/πολιτική/δικαιακή τυπολογία είναι ανέφικτη καθότι στον πλανήτη Γη υπάρχουν πολλές ετερογενείς και ανομοιογενείς κοινωνίες διαφορετικής κοσμοθεωρητικής, ηθικής και πολιτικής συγκρότησης.

Από μεθοδολογική και επιστημολογική άποψη, οι υποθέσεις εργασίας μιας μη ιδεολογικής πολιτικής σκέψης θα μπορούσαν να είναι οι εξής:

1. Οι κοινωνίες προϋπάρχουν ημών και διαθέτουν οντολογική ετερότητα οι ανθρωπολογικές ρίζες της οποίας αναζητούνται στην αφετηριακή φάση της γένεσής τους.

α. Εάν υπάρχει κοινωνία έχουμε οντολογία και εάν δεν υπάρχει βρισκόμαστε σε προ-πολιτική κατάσταση.

β. Η διαδρομή του πολιτικού πολιτισμού της γνωστής ιστορίας, πρέπει να σημειώσουμε, υπολογίζεται στα 5 περίπου χιλιάδες χρόνια. Στην πορεία γεννήθηκαν πολλές κοινωνικές οντότητες που διαιωνίσθηκαν επί αιώνες. Μερικές κοινωνίες αποδείχθηκαν θνησιγενείς ή κάποιες άλλες που ατύχησαν ιστορικά καταλήφθηκαν και εξοντώθηκαν ή ενσωματώθηκαν και ολοκληρώθηκαν βίαια εντός ισχυρότερων κοινωνιών.

γ. Εάν μια κοινωνία υπάρχει ως διακριτή οντότητα, εξ ορισμού διαθέτει υπόσταση που γεννιέται στην αφετηρία της και που στη συνέχεια, επειδή εξ αντικειμένου βρίσκεται σε ένα ανταγωνιστικό και συχνά θανάσιμα εχθρικό περιβάλλον για να συνεχίσει να υπάρχει και να μην αφομοιωθεί ή εξαφανιστεί, αγωνίζεται διαρκώς να αυτοσυντηρηθεί, κάτι που συνδέεται με την υπόστασή της και την ισχύ της²⁴.

Τα σύγχρονα ιδεολογικά δόγματα κάνουν την υπόθεση ότι οι κοινωνίες δεν διαθέτουν ανθρωπολογική υπόσταση ή ότι μπορεί να μεταλλαχθεί εύκολα σύμφωνα με τις επιταγές του κάθε δόγματος. Επίσης, ότι είναι πολιτικο-ανθρωπολογικά αδιαμόρφωτες –ή, ένας πιο συνήθης ισχυρισμός κατά τον φορέα του εκάστοτε δόγματος, κακά διαμορφωμένες– και ότι θα πρέπει να συμμορφωθούν σύμφωνα με τις επιταγές της μιας ή άλλης ιδεολογίας ή κάποιας απόχρωσής της ή ακόμη και τις επιταγές του υποκειμενισμού του εκάστοτε φορέα του δόγματος²⁵. Όμως,

τα κείμενά μας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, βλ. επισκόπηση στο Ήφαιστος 2016 (Πβ. Μικέλης 2016). Για μια σύγκριση ΕΣΣΔ και ΕΕ, βλ. το τελευταίο κεφάλαιο του Ήφαιστος 2001.

²⁴ Αυτή είναι μια βασική θέση του Waltz 2011β όσον αφορά τα βιώσιμα κράτη.

²⁵ Βασικά, καταληκτικά, η κατασκευή και συμμόρφωση στο εκάστοτε δόγμα καταλήγει να επιβάλλεται διατακτικά από κάποιο ηγέτη ο οποίος επειδή υπάρχουν δυσκολίες αναδεικνύεται σε

αα) Τα πράγματα δεν είναι έτσι καθότι οι κοινωνίες, αφότου γεννηθούν και εάν επιβιώνουν ως διακριτές οντότητες, διαθέτουν πάντα τη δική τους οικεία οντολογική ετερότητα και τη δική τους ανθρωπολογική υπόσταση, που διαρκώς αναπτύσσεται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις τους και κυρίως σύμφωνα με τον πολιτισμό τους και τις πολιτικές τους παραδόσεις²⁶.

ββ) Μια κοινωνία δεν ταξινομείται ως κακή ή καλή γιατί η ανθρώπινη οντολογία συνιστά γεγονός πέραν υποκειμενισμών ή αξιολογικών κρίσεων του καθενός. Κάθε κοινωνική οντότητα δικαιούται και ουσιαστικά πάντα υποβόσκει η αξίωση συλλογικής ελευθερίας για να επιδίεται απερίσπαστα στην πολιτική της συγκρότηση και την πολιτική της θέσπιση σύμφωνα με τις οντολογικές της προϋποθέσεις²⁷.

Αναφορικά δε με την ελευθερία ισχύουν τα ακόλουθα:

αα) Αριστοτελικά σκεπτόμενοι, ως Ελευθερία ορίζεται η δυνατότητα μιας συλλογικής οντότητας να απολαύσει την ετερότητά της σύμφωνα με τις οντολογικές της προϋποθέσεις όπως είναι και όπως εξελίσσονται.

ββ) Αυτό προϋποθέτει αυτοδιάθεση και ο προσεκτικός αναγνώστης του Χάρτη του ΟΗΕ θα προσέξει ότι όλα τα κράτη επικύρωσαν την εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία και τη μη επέμβαση που διασφαλίζουν την εσωτερική αυτοδιάθεση ως υψηλές αρχές του διεθνούς δικαίου.

γγ) Αντίστοιχες ήταν και οι διακρατικές θεσπίσεις της κλασικής εποχής όταν το «δεώδες της Ανεξαρτησίας» θεωρείτο αναγκαία προϋπόθεση εσωτερικής αυτοδιάθεσης και δημοκρατίας.

2. Μετά την γένεσή τους, υπό συνθήκες που βασικά μας είναι άγνωστες, οι κοινωνίες διαρκώς συγκροτούνται και διαμορφώνονται εντός ενός κοσμοθεωρητικά συγκεκριμένου προσανατολισμού που θεμελιώνεται στις έσχατες λογικές της φάσης του αγώνα για απόκτηση πολιτικής κυριαρχίας.

κίνσορα και δικτάτορα. Οι περιπτώσεις της σύγχρονης ιστορίας είναι πολλές. Αφήνοντας κατά μέρος την ενδεικτική αλλά χαρακτηριστική περίπτωση του Διαφωτισμού, μπορούν να αναφερθούν οι Αμερικανοί ηγέτες και ιδεολόγοι υπέρ της συμμόρφωσης των αυτοχθόνων στα αγγλοσαξονικά δόγματα (με αποτέλεσμα την εξόντωσή τους), η περίπτωση των Λένιν, Στάλιν, Τίτο και Μάο Τσε Τουνγκ. Η επιχείρηση συμμόρφωσης μαθηματικά κατέληγε στην εξόντωση των ατίθασων και αρνητών του ιδεολογικού δόγματος. Το μέγα ζήτημα της Πολιτικής, υποστήριξε σωστά ο Martin Wight (2011), είναι η συμμόρφωση και στο όνομα της μη συμμόρφωσης σε δόγματα προερχόμενα εκτός πολιτικής διαπράχτηκαν τα πιο φρικτά εγκλήματα. Αναμφίβολα, ακόμη και στην περίπτωση ύπαρξης Κοινωνικού και Πολιτικού γεγονότος, η συγκρότηση δικαιοσύνης και κανονιστικών δομών δεν κινείται πάντα γραμματικά οι δε βαθμίδες δημοκρατικής λειτουργίας ποικίλουν ανάλογα και αντίστοιχα με την κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη μιας κοινωνίας. Βλ. Κοντογιώργης 2007.

²⁶ Για μια εξαιρετική ανάλυση, βλ. Ζιάκας 1992. Για την γνωσιολογία που συστηματικά εντάσσει τους πολιτισμούς και τις πολιτικές παραδόσεις στο διαχρονικό εθνικό γίγνεσθαι βλ. τα βιβλία του Γιώργου Κοντογιώργη (π.χ. 2014).

²⁷ Δική μας θέση είναι ότι μια πλήρως αναγνωρίσιμη καταστατική φάση μιας διακριτής εθνικής κοινωνίας και η αφετηρία της συμβολίζεται από τις αξιώσεις πολιτικής κυριαρχίας/συλλογικής ελευθερίας (δηλαδή εθνικής ανεξαρτησίας που αποτελεί την κοσμοθεωρία όλων των κοινωνιών). Βλ. κεφ. 2 του Ήφαιστος 2003.

Για έναν ακόμη λόγο, αυτές οι κοσμοθεωρητικές παραδοχές έχουν εξαρχής ως άξονα την αξίωση συλλογικής ελευθερίας, δηλαδή πολιτικής κυριαρχίας, δηλαδή εθνικής ανεξαρτησίας.

3. Κάθε συλλογική οντότητα όταν γεννηθεί, όπως πορεύεται σε ένα εξαρχής εγγενώς ανταγωνιστικό κόσμο, παλεύει για επιβίωση.

Εξ ου και αενάως, όπως ήδη αναφέρθηκε, επιδιώκει να αποκτήσει ισχύ σε επαρκή βαθμό που θα διασφαλίσει την αυτοσυντήρησή της, την επιβίωσή της και τη συλλογική της ελευθερία.

4. Μια κοινωνική οντότητα, όπως κινείται στον τόπο και στον χρόνο, διαρκώς διαμορφώνεται από αναρίθμητες σμίλες με αποτέλεσμα να βαθαίνουν τη συλλογική ανθρωπολογική ετερότητα και να δημιουργούν κοινωνικο-οντολογικά, κοινωνικο-ανθρωπολογικά και πολιτικο-ανθρωπολογικά γεγονότα που συγκροτούν την ανά πάσα στιγμή ιδιοσυστασία και την ιδιομορφία κάθε κοινωνίας²⁸.

²⁸ Οι νομιμοποιητικές βαθμίδες των αποτελεσμάτων της σμίλευσης και ακατάπαυστης διαμόρφωσης των οικείων ηθικών κριτηρίων, του συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης και του τρόπου ζωής μιας πολιτικά κυρίαρχης οντότητας συναρτώνται με τις βαθμίδες δημοκρατικής κοινωνικοπολιτικής συγκρότησης σύμφωνα με την ετερότητα και τις πολιτικές παραδόσεις κάθε κοινωνικής οντότητας. Η δημοκρατία εξ αντικειμένου δεν συναρτάται με ιδεολογικά κατασκευασμένα διοικητικά εποικοδομήματα και άλλους προκαθορισμούς που εκπορεύονται ιδεολογικά εκτός πολιτικής. Η δημοκρατία είναι ευθέως ανάλογη των βαθμίδων που οι πολίτες είναι εντολείς της ανακλητής εντολοδόχου εξουσίας, κάτοχοι του κράτους και αυτεξούσιοι/αυτοτελείς διαμορφωτές του οικείου τρόπου ζωής. Η δημοκρατία συνεπάγεται φορά κίνησης της κοινωνικοπολιτικής συγκρότησης σταθερά προσανατολισμένης προς ολοένα μεγαλύτερη εκπλήρωση της ατομικής, κοινωνικής και πολιτικής ελευθερίας σύμφωνα με τις πολιτικο-ανθρωπολογικές προϋποθέσεις κάθε κοινωνικής οντότητας όπως διαρκώς αναπτύσσεται, εξελίσσεται, διαμορφώνεται και ανά-διαμορφώνεται. Η πολιτική συγκρότηση κάθε κοινωνικής οντότητας συναρτάται με αυτές τις προϋποθέσεις και όχι με κατασκευαστικούς δογματικούς ιδεολογικούς προκαθορισμούς. Όπως ήδη υπογραμμίστηκε, οι τελευταίοι, όπως σφέστατα καταμαρτυρούν απτά κοινωνικο-οντολογικά γεγονότα της μεταπολεμικής περιόδου –και πρωτίστως της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της λειτουργικά, ωφελιμιστικά, εξισωτικά και εξομοιωτικά νοούμενης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης– όταν εισρέουν απλά διαταράσσουν και μερικούς αναστέλλουν το κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι. Το κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι εξελίσσεται και διαμορφώνεται σύμφωνα με τις κοινωνικές προϋποθέσεις κάθε εθνοκράτους –στο πλαίσιο του οποίου παρατηρούμε ότι με τον ένα ή άλλο τρόπο επιδιώκεται ακατάπαυστα ο προσδιορισμός των συλλογικών πολιτικών ηθικών, των συναρτημένων με αυτές κανονιστικών δομών, του κοινού τρόπου ζωής και των τρόπων αλλαγής τους– ενώ συντελείται με σύμμιξη και μέθεξη των πνευματικών και αισθητών κριτηρίων και παραγόντων. Η απόπειρα εκδίωξης του πνεύματος από τη δημόσια σφαίρα και οι γραμμικές θεωρήσεις περί συγκρότησης μιας μονοσήμαντης ωφελιμιστικά κινούμενης πολιτικής ανθρωπολογίας ποτέ δεν επαληθεύτηκαν. Παρά τις ανατροπές και τις καταστροφές που προκαλούν, τα εκάστοτε ιδεολογικά επινοημένα και οντολογικά στερημένα διοικητικά εποικοδομήματα –εντός των οποίων επιδιώκεται να κατασκευαστεί μια πνευματικά στερημένη (δηλαδή ωφελιμιστική-υλιστική) πολιτική ανθρωπολογία βάση δόγματος και όχι με σύμμιξη και μέθεξη πνευματικών και αισθητών– αποδεικνύονται ξανά και ξανά ότι είναι, ιστορικά μιλώντας, εφήμερης σημασίας. Στην πορεία οι κοινωνικές οντότητες συγκροτούνται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις τους.

5. Κριτήρια και παράγοντες που εισρέουν μέσα στη δίνη του κοινωνικού γίνεσθαι όπου και συμπλέκονται δυναμικά και αστάθμητα είναι, μεταξύ άλλων, τα μεταφυσικά δόγματα, οι κοσμοεικόνες και κοσμοαντιλήψεις, οι παραστάσεις εχθρών και φίλων που διαρκώς εναλλάσσονται με σκοπό την αυτοσυντήρηση, τα συστήματα διανεμητικής δικαιοσύνης που διαρκώς ορίζουν και διαρκώς αλλάζουν τις δικαιοακές αντιλήψεις, τις πολιτικοοικονομικές ιεραρχίες και τις κανονιστικές δομές, ο συλλογικός τρόπος ζωής που και αυτός διαρκώς αλλάζει σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες και τις προϋποθέσεις που προσφέρουν ασφάλεια και ευταξία. Ασφαλώς όλα αυτά και πολλά άλλα συντελούνται υπό την επήρεια του οικείου πολιτισμού και των οικείων πολιτικών παραδόσεων²⁹.

6. Οι εθνικές πολιτικές παραδόσεις είναι διαμορφωτικά κρίσιμες. Ο Θεόδωρος Ζιάκας, περιγράφει παραστατικά την εθνική συγκρότηση και τη σχέση με άλλα έθνη, όταν αναφέρει ότι οι εθνικές πολιτικές παραδόσεις και ο εθνικός πολιτισμός κάθε κοινωνίας είναι ένας μεγάλος ποταμός, μέσα στον οποίο εισρέουν και πολιτικές παραδόσεις άλλων εθνών και από τον οποίο εκρέουν πολιτικές παραδόσεις προς άλλους εθνικούς ποταμούς³⁰.

7. Όμως, για να υπάρχει διακριτή εθνική κοινωνική οντότητα, ο κύριος εθνικός ποταμός πολιτικών παραδόσεων απαιτείται να διαθέτει διακριτά κοινωνικο-οντολογικά χαρακτηριστικά, οικείες έσχατες κοσμοθεωρητικές λογικές, οικεία ιδιοσυστασία και συνολικότερα οντολογική ετερότητα σε όλο το απέραντο φάσμα των πολιτικο-ανθρωπολογικών διαμορφώσεων. Ειδικότερα:

α) Παρά το ότι είναι δύσκολο ή ανέφικτο να οριστούν με ακρίβεια τα κριτήρια και οι παράγοντες που συγκροτούν και συγκρατούν συνεκτικά μια κοινωνική οντότητα, μπορούμε εν τούτοις με βάση τις αποφάσεις των μελών μιας κοινωνίας στον τόπο και στον χρόνο να προσδιορίσουμε αξονικές πτυχές. Για παράδειγμα, μεταξύ άλλων, εδραιωμένα και κοινώς αποδεκτά κοσμοθεωρητικά θέσφατα ενός έθνους, που προσφέρουν στα μέλη κοινό στρατηγικό προσανατολισμό, είναι ο πολιτισμός, οι πολιτικές παραδόσεις, τα γλωσσικά συστήματα και τα μεταφυσικά δόγματα.

β) Κύριο και για κάποιους τα μόνα σταθμητά –και αυτό εκ του αποτελέσματος– είναι η δύναμη της αρχικής αξίωσης Ελευθερίας και στη συνέχεια τα συλλογικά αντανάκλαστικά επιβίωσης με επίδειξη πράξεων αυτοθυσίας, εάν και όταν η κοινωνία κινδυνεύσει³¹.

²⁹ Για μια έξοχη και εμβληματική περιγραφική ανάλυση αξιωματικών προδιαγραφών, βλ. Κονδύλης 1991.

³⁰ Βλ. Ζιάκας 1992, επίσης το Ζιάκας 2012.

³¹ Όπως ήδη αναφέρθηκε εντός σημειώσεων, αυτή είναι βασική θεώρηση του Kenneth Waltz (2011β). Για μια εξέταση στο πλαίσιο μιας προσανατολιστικής θεώρησης πέραν αυτού, βλ. Ήφαιστος 2013. Το κείμενο γράφτηκε στη συνέχεια μιας προσωπικής συζήτησης με τον Kenneth Waltz κατά τη διάρκεια συμμετοχής του σε συνέδριο στην Ελλάδα. Η συζήτηση αφορούσε, κυρίως, την έννοια της προσανατολιστικής θεώρησης η οποία προχωρεί χωρίς να αναιρεί τον Γουέλτζιανό πολιτικό

8. Οι διακριτές κοινωνικές οντότητες, εάν είναι εθνικά ανεξάρτητες, διαθέτουν μια μορφικά πανομοιότυπη πολιτική κυριαρχία που τους επιτρέπει να αυτοθεσπίζονται και να αυτοσυγκροτούνται στο εσωτερικό τους (εσωτερική αυτοδιάθεση).

Η εσωτερική διαμόρφωση στον τόπο και στον χρόνο, όμως, εξαρτάται από τις προϋποθέσεις κάθε κοινωνίας, εξ ου και έχουμε διαφορετικά κοινωνικο-οντολογικά και κοινωνικο-ανθρωπολογικά γεγονότα.

Για παράδειγμα, η Κίνα και η Αίγυπτος, η Σουηδία και το Ιράν, η Κύπρος και η Γαλλία και κάθε άλλο εθνokrάτος μορφικά μιλώντας διαθέτουν όλα του ίδιου τύπου εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία, πλην συγκροτούνται και διαιωνίζονται ως συλλογική οντότητα με διαφορετικό και ιδιαίτερο τρόπο σύμφωνα με τις αφετηριακές κοσμοθεωρίες τους, τους πολιτισμούς τους, τις πολιτικές παραδόσεις τους και τα μεταφυσικά τους δόγματα.

9. Η περιγραφή αυτή οδηγείται στο καταμαρτυρούμενο συμπέρασμα ότι ο πλανήτης αποτελείται από πολλές κοινωνικές οντότητες προικισμένες με διαφορετικές έσχατες και θεμελιώδεις κοσμοθεωρητικές λογικές που προσδιορίζουν τόσο τους στρατηγικούς προσανατολισμούς όσο και τις στάσεις, θέσεις και αποφάσεις μιας εκάστης οντότητας σε αναφορά με τον υπόλοιπο κόσμο.

Για να το περιγράψω με τα λόγια του Κονδύλη, «οι συλλογικές στάσεις απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο βρίσκονται οι ίδιες πέραν κάθε λογικής αιτιολόγησης: Μονάχα η εκλογίκευση της θεμελιώδους στάσης ή απόφασης μπορεί να πραγματοποιηθεί με «λογική» συνέπεια και όχι η ίδια η θεμελιώδης στάση: στα έσχατα ερωτήματα η απάντηση δίνεται με αξιωματικές αποφάνσεις. Υπάρχουν τόσες μορφές λογικής συνέπειας όσες και οι θεμελιώδεις στάσεις. Μολονότι τα τυπικά λογικά μέσα παραμένουν τα ίδια, ωστόσο υπηρετούν κάθε φορά την εκλογίκευση θεμελιωδών αποφάσεων με διαφορετικό περιεχόμενο»³².

10. Ο κόσμος λοιπόν αποτελείται από πολλές ετερογενείς και ανομοιογενείς κοινωνίες που συγκροτούν έναν εθνικά διαφοροποιημένο πλανήτη πολλών και διαφορετικών συλλογικών οντοτήτων οι οποίες, μία εκάστη εξ αυτών, διαθέτει την οικεία ιστορικά διαμορφωμένη συλλογική τυπική λογική η οποία, τυπική λογική, συνίσταται σε μονιμότερου χαρακτήρα έσχατες κοσμοθεωρητικές λογικές και σε καθημερινές συμβατές θέσεις και αποφάσεις που συνάδουν με τα συμφέροντά τους, την επιβίωσή τους και τη συλλογική τους ελευθερία. Για την τελευταία μπορούν να αγωνίζονται να τη διασφαλίζουν εάν διαθέτουν εσωτερική και εξωτερική (πολιτική) κυριαρχία, δηλαδή κράτος.

στοχασμό περί τα διεθνή. Βλ. σύντομη περιγραφή σε άλλο σημείο του παρόντος και στο Ήφαιστος 2014.

³² Οι αναφορές στο παρόν κείμενο στον Παναγιώτη Κονδύλη, μερικές verbatim, αντλούν από το Κονδύλης 2011. Επίσης Κονδύλης 1995, 1998α, 1998β.

Έτσι ήταν επί πέντε χιλιάδες χρόνια γνωστής ιστορίας και έτσι είναι σήμερα³³.

Έτσι θα είναι μελλοντικά; Προφήτες δεν είμαστε, πλην ο προσανατολισμός των τάσεων αυτός ήταν στο παρελθόν και αυτός φαίνεται να είναι στη σύγχρονη εποχή.

Αναμφίβολα, τους τελευταίους μετά-μεσαιωνικούς αιώνες, την ανθρωπολογική εξομοίωση και την πολιτική εξίσωση των περιφερειών ή και του πλανήτη στο σύνολό του πολλοί επιδίωξαν πλην κανείς δεν την πέτυχε. Ένα αποτέλεσμα πάντως, όπως ήδη γράψαμε, είναι ότι, στο όνομα της συμμόρφωσης σε επαναστατικά δόγματα, το ιστορικό γίνεσθαι/η ιστορία έχει αναρίθμητα μεγάλα νεκροταφεία³⁴.

³³ Ως προς τούτο, κρίνεται ότι είναι σημαντική η παρατήρηση του Robert Gilpin (1986: 304-5). Εκείνος επισήμανε καταρχάς ότι, ως αφετηρία κάθε σοβαρής διεθνολογικής συζήτησης, απαιτείται να υπάρχει συναίνεση για το γεγονός πως οι διεθνείς σχέσεις είναι ουσιαστικά συγκρουσιακού χαρακτήρα: Κανόνας είναι η αναρχία και εξαίρεση η τάξη, η δικαιοσύνη και η ηθική. Αυτή η αντικειμενική διαπίστωση δεν προκρίνει την πολιτική και ηθική στάση κάποιου αλλά μια ρεαλιστική εκτίμηση των διεθνών σχέσεων απαιτεί ανάλυση του κόσμου όπως είναι και όχι όπως θα θέλαμε να είναι και πως η ισχύς είναι ο καθοριστικός παράγων των διεθνών πολιτικών δρώμενων. Δεύτερον, καθ' όλη τη διάρκεια της γνωστής ιστορίας, βασική μονάδα κοινωνικής οργάνωσης στον διεθνή χώρο και θεμέλιο των πολιτικών σχέσεων είναι η «ομάδα» και όχι τα άτομα ή οι τάξεις. Αυτή η παραδοχή παραπέμπει σε μια άλλη πραγματικότητα, δηλαδή πως σ' ένα κόσμο με ανεπάρκεια πόρων οι άνθρωποι βρίσκονται αντιμέτωποι για τη διανομή τους ως ομάδες και όχι ως άτομα. Ο «*homo sapiens*» είναι είδος ανήκων σε φυλές στις οποίες, για τους περισσότερους από εμάς, η πίστη και νομιμοφροσύνη είναι υπεράνω όλων των άλλων κριτηρίων ή παραγόντων εκτός της οικογένειας. Στα νεότερα χρόνια, αυτές τις ανταγωνιζόμενες ομάδες-φυλές τις ονομάσαμε «έθνη-κράτη» και την πίστη-νομιμοφροσύνη σ' αυτά «εθνικισμό»... Αν και η μορφή και ο χαρακτήρας αυτών των ομάδων μεταβάλλεται –φυλές, βασιλεία, αυτοκρατορίες, έθνη-κράτη– κατά καιρούς λόγω οικονομικών, δημογραφικών και τεχνολογικών αλλαγών, ατυχώς, η θεμελιώδης συγκρουσιακή φύση της μεταξύ τους σχέσης δεν μεταβάλλεται». Κατά συνέπεια, ανεξάρτητα της μορφής διεθνούς οργάνωσης που προκρίνει κάποιος λόγω ιδεολογικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπόφευκτα απαιτείται παραδοχή της «ομάδας» ως βασικής συλλογικής μονάδας οργάνωσης του διεθνούς συστήματος. Τρίτον, στις πολιτικές σχέσεις όλων των ειδών και όλων των επιπέδων παρατηρείται πως η ισχύς και η ασφάλεια είναι πρωταρχικής σημασίας στον προσδιορισμό των ανθρωπίνων κινήτρων. Παραπέμποντας στον Θουκυδίδη, ο Gilpin συνεχίζει αναφέροντας πως η συμπεριφορά των ανθρώπων επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες ή κριτήρια όπως τιμή, απληστία και προπαντός φόβο τα οποία συναρτώνται άμεσα με την ισχύ, τη θέση και τον ρόλο. Η ισχύς δεν είναι το μόνο κριτήριο. Είναι αλήθεια ότι οι άνθρωποι, επιβραβεύουν, επίσης, την αλήθεια, την αρετή, την καλοσύνη και την ομορφιά. Πλην όμως, υπό συνθήκες συνεχών και έντονων αγώνων ισχύος μεταξύ των κοινωνικών ομάδων, όλες οι πιο πάνω αγαθές επιδιώξεις και ηθικά κριτήρια χάνονται εάν δεν διασφαλιστούν κατά της υπέρτερης, επιθετικής και καταχρηστικής χρήσης της ισχύος από άλλες συλλογικές οντότητες. Αυτά τα τρία θεμελιώδη χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, τα οποία ως αντικειμενικές ιστορικές παρατηρήσεις αντέχουν στον ιστορικό χρόνο, εκτιμάται ότι συνιστούν προϋποτιθέμενη συνθήκη κάθε σοβαρής ανάλυσης των διεθνών σχέσεων». Ο Gilpin, κάνοντας αυτή την τρίπτυχη επισήμανση αποσκοπούσε στο να προσδιορίσει τις θεμελιώδεις παραδοχές του θουκυδίδειου παραδείγματος στην ανάλυση των διεθνών σχέσεων (πάνω στο οποίο εδράζεται η περιγραφική Ρεαλιστική, όπως επικράτησε να ονομάζεται, θεωρία).

³⁴ Verbatim συναφούς διατύπωσης του Martin Wight (2011).

Πρόσφατα τρανταχτά παραδείγματα μπροστά στα οποία κανένας πολιτικός στοχαστής ή και οποιοσδήποτε άλλος δεν έχει την πολυτέλεια να μην βλέπει, είναι, όπως ήδη τονίστηκε, η πρώην Σοβιετική Ένωση και η διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Επειδή τους δύο τελευταίους αιώνες η πολιτική σκέψη ήταν κατά κύριο λόγο ιδεολογικά προσανατολισμένη και κινούμενη μέσα σε οχήματα ιδεολογικών δογμάτων αναρίθμητων εκδοχών και αποχρώσεων, το αποτέλεσμα είναι ότι απουσιάζει ένα κοινό επιστημολογικό και μεθοδολογικό έδαφος.

Παραμένει καταμαρτυρούμενο γεγονός, βέβαια, ότι τα κοινωνικο-οντολογικά και κοινωνικο-ανθρωπολογικά γεγονότα κινούνται ερήμην της ιδεολογικής σκέψης –και της πολιτικής σκέψης εν γένει– με αποτέλεσμα να την καθιστούν προγραμματικά παρωχημένη πλην όχι εξαφανισμένη. Μεταψυχροπολεμικά, η ιδεολογική σκέψη δεν εξαφανίστηκε λόγω κεκτημένης ταχύτητας και επειδή κυριάρχησε στον πολιτικό στοχασμό κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, κυρίως επειδή χρησίμευσε ως μεταμφίεση των εκατέρωθεν ηγεμονικών αξιώσεων ισχύος³⁵.

Το 1990 όταν εισήλθαμε στη μεταψυχροπολεμική εποχή, αργά αλλά σταθερά γίνονται ευδιάκριτες δύο διαφορετικές εκδοχές ασυμβίβαστων ειδών πολιτικής σκέψης οι οποίες στέκονται η μια απέναντι στην άλλη κινούμενες προς δύο αντίθετους προσανατολισμούς.

Εντός του πρώτου προσανατολισμού είναι η πολιτική θεολογία κάθε είδους και κάθε απόχρωσης. Όχι πλέον τόσο η θρησκευτική πολιτική θεολογία όσο η μοντερνιστική ιδεολογικά εκπορευμένη πολιτική θεολογία. Εντός του δεύτερου προσανατολισμού είναι η πολιτική σκέψη που διαθέτει οντολογική αναφορά και που δεν επιδιώκει την κατασκευή μιας μελλοντικής οντολογίας ή τον μετασηματισμό μιας υπάρχουσας.

Ένα κύριο γνώρισμα της ιστορικής διαδρομής είναι, ακριβώς, η διαρκής αναζήτηση τελειωτικών λύσεων εσχατολογικά διατυπωμένων. Οι θρησκείες, όταν διολισθαίνουν στη θεοκρατία, καλλιεργούν τον επίγειο ενάρετο βίο συσχετίζοντάς τον με τον επουράνιο. Πίστη και επίγειος βίος ισορροπούν επηρεάζοντας τη διαμόρφωση του δημόσιου και ιδιωτικού βίου. Για τους πιστούς, στον παράδεισο πάνε οι ενάρετοι και στην κόλαση οι αμαρτωλοί. Στο παρελθόν και ιδιαίτερα στον δυτικό μεσαίωνα οι θρησκείες διολίσθησαν, έτσι, στη θεοκρατία. Το τέλος της θεοκρατίας ταυτόχρονα και τα αδιέξοδα που

³⁵ Χαρακτηριστικά, ο Κονδύλης (1998α) παρατηρεί ότι εάν ο κομμουνισμός δεν επικρατούσε σε μια μεγάλη δύναμη, τη Σοβιετική Ένωση, αλλά μόνο στην Αλβανία, πολλοί είναι αυτοί που θα έψαχναν τα ράφια των βιβλιοθηκών για να μάθουν ποιος ήταν ο Μάρξ. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τον αμερικανικό φιλελευθερισμό εάν οι επαναστάτες της αμερικανικής επανάστασης είχαν ηττηθεί από τη βρετανική αυτοκρατορία. Για το πώς ο ιδεαλισμός εξελίχθηκε σε μεταμφίεση αξιώσεων ισχύος, επέκταση και στη συνέχεια μεταμφίεση των στρατηγικών των ΗΠΑ βλ. Ήφαιστος 1994 (υπό επανέκδοση το 2018, συμπληρωμένο για να καλύψει και τη μετά το 1945 περίοδο).

δημιουργούσε η μετά-μεσαιωνική ανθρωπολογία οδήγησε σταδιακά στο ιδεολογικό φαινόμενο που κορυφώθηκε τον 18ο και 19ο αιώνα.

Αφού η πολιτική σκέψη μετά τον 15ο αιώνα κινήθηκε στην αρχή αντί-θεοκρατικά, μετά αντί-εκκλησιαστικά και αντιθρησκευτικά και στη συνέχεια αντί-πνευματικά, δηλαδή αμιγώς υλιστικά, οι ιδεολογίες άδραξαν την ευκαιρία για να μιλήσουν εσχατολογικά και να προσφέρουν επίγειους υλιστικούς παραδείσους που θα αντικαθιστούσαν τους θρησκευτικούς. Εύστοχα ο Κονδύλης έγραψε ότι, για να αντιμετωπιστεί η υστερία μπροστά στον αμετάκλητο θάνατο οι ιδεολογίες, νομιμοποίησαν την υστερία της επίγειας υλιστικής εσχατολογίας³⁶.

Το γεγονός, ότι τον 20ο αιώνα αμφοτέρωθεν τα δήθεν εχθρικά, πλην όπως είπαμε μορφικά πανομοιότυπα, ιδεολογικά δόγματα ή μια από τις πολλές ή και ανάμεικτες αποχρώσεις τους έγιναν με κλασικό τρόπο μεταμφιέσεις των εκατέρωθεν ηγεμονικών αξιώσεων ισχύος, δεν είναι κάτι άγνωστο στη θουκυδίδεια πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος. Ήδη το 1939, ο Edward H. Carr τεκμηρίωσε ότι –καθ’ όλη τη διάρκεια της γνωστής ιστορίας– τα εκάστοτε εξομοιωτικά και εξισωτικά οικουμενικά δόγματα ήταν μεταμφιέσεις των αξιώσεων ισχύος των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων³⁷. Στην πορεία βέβαια, όλοι ανακαλύπτουν ότι επίγειοι παράδεισοι δεν υπάρχουν και ότι δεν υπάρχει ευτυχία που να μην διατρέχει κινδύνους.

Η εκατέρωθεν μορφικά πανομοιότυπη ιδεολογική πολιτική θεολογία των σύγχρονων δογμάτων και κυρίως της πολιτικής σκέψης των δύο τελευταίων αιώνων, επειδή είναι εγγενώς αντί-πνευματική και ως προς το κοινωνικό γίνεσθαι υλιστικών προδιαγραφών, αναζητεί τον πολιτικό ορθολογισμό όχι στην αριστοτελικά νοούμενη σύμμετρη και μέθεξη των πνευματικών με τα αισθητά αλλά στην κατασκευή μιας οικονομικής ανθρωπολογίας υλιστικά κινούμενης.

Η «μετατόπιση πίστης, νομιμοφροσύνης, προσδοκιών και εξουσιών από το εθνικό επίπεδο στο υπερεθνικό ούτως ώστε να δημιουργηθεί μια νέα πολιτική κοινότητα», που πρέσβευαν οι νεολειτουργιστές στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση,

³⁶ Βλ. Κονδύλης 1998β: 69. Το ζήτημα της μετάβασης από τον θεοκρατικό Μεσαίωνα στους Νέους Χρόνους και οι διαμορφωτικοί παράγοντες που οδήγησαν στον αντί-αριστοτελισμό, περιγράφονται στο εξαιρετικό έργο του Κονδύλη (2012). Το ίδιο εξετάζεται και στο κεφ. 4 του Ήφαιστος 2009.

³⁷ Βλ. Carr (2011). Παραθέτω ένα απόσπασμα (127): «Η ‘διεθνής τάξη πραγμάτων’ και η ‘διεθνής αλληλεγγύη’ θα είναι πάντοτε τα συνθήματα εκείνων που αισθάνονται αρκετά ισχυροί ώστε να τα επιβάλουν στους άλλους. [Αναφορικά με αφηρημένες, διεθνιστικές, κοσμοπολίτικες ή άλλες οικουμενικές αρχές που πολλοί επικαλούνται κατά καιρούς] ... αυτό που έχει σημασία είναι ότι αυτές οι δήθεν απόλυτες και οικουμενικές αρχές δεν συνιστούσαν καν αρχές αλλά υποσυνείδητες σκέψεις μιας εθνικής πολιτικής, η οποία βασιζόταν σε μια συγκεκριμένη ερμηνεία του εθνικού συμφέροντος σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή ... Μόλις όμως γίνει προσπάθεια να εφαρμοστούν αυτές οι αρχές σε μια συγκεκριμένη πολιτική κατάσταση, αποδεικνύονται ότι είναι τα διαφανή προσώπια των εγωιστικών κερτημένων συμφερόντων. Η χρεοκοπία της ουτοπικής θεωρίας έγκειται όχι στην αποτυχία της να ανταποκριθεί στις αρχές της, αλλά στην αποκάλυψη της ανικανότητάς της να παράσχει κάποιο απόλυτο και ανιδιοτελές κριτήριο για τον χειρισμό των διεθνών υποθέσεων».

αφορούσε την οικονομική ολοκλήρωση και όχι τις κοσμοθεωρίες, τους πολιτισμούς και τις πολιτικές παραδόσεις³⁸.

Ούτε βέβαια οι αναλυτές αυτοί ήταν –όπως τουλάχιστον τεκταίνεται από τα κείμενά τους– ή είναι υποψιασμένοι για τη μεγάλη διαφορά μεταξύ μετακρατικών δομών (διεθνιστικών) και μετακρατοκεντρικών που ήταν οι αυτοκρατορίες του παρελθόντος και πρωτίστως του κοσμοσυστήματος της Βυζαντινής Οικουμένης³⁹.

³⁸ Εξ ου και οι παραδοχές λάθους του Haas στη διαμάχη του με τον Hoffmann: «η ακολουθία γεγονότων δείχνει πως κάτι λείπει από τη διερεύνηση της διαδικασίας ολοκλήρωσης όπως εκτέθηκε στο *The Uniting of Europe*. Το φαινόμενο Ντε Γκωλ είχε παραληφτεί. (...) Ο Ντε Γκωλ απέδειξε πως είχαμε λάθος» (Haas 1967: 327). Πρέπει να πούμε, επίσης, ότι οι αρχικοί λειτουργιστές προειδοποιούσαν ότι η ολοκλήρωση πρέπει να παραμείνει στους τομείς χαμηλής πολιτικής διαφορετικά θα αναδειχθεί ο επίπλαστος χαρακτήρας του εγχειρήματος: «η κοινωνική αλληλεξάρτηση που θα επεκτείνεται και θα αναπτύσσεται θα διαβρώνει ούτως ώστε η πολιτική εξουσία θα αναπτυχθεί ως αναπόσπαστο μέρος της. Τα στοιχεία ενός λειτουργικού συστήματος θα μπορούσαν να αρχίσουν να αναπτύσσονται χωρίς την ύπαρξη μιας γενικής πολιτικής εξουσίας. Όμως μια πολιτική εξουσία χωρίς κοινωνικές λειτουργίες θα είναι όπως ένας άδειος ναός. Η Κοινωνία θα αναπτυχθεί μέσα από τη ζωή, όχι με αστυνομικά μέτρα» και «Η έννοια μιας κλειστής περιφερειακής ένωσης βρίσκεται σε αντίθεση με την ευρωπαϊκή ιδέα όπως αυτή είναι αντιληπτή ιστορικά. Όσο περισσότερο απομακρύνεται από τους απλούς καταναλωτικούς τομείς, τόσο περισσότερο θα φανερώνεται και θα εκτίθεται ο επίπλαστος χαρακτήρας της» (Mitraný 1966: 122, 126).

³⁹ Η ανάλυση εδώ αφορά το κρατοκεντρικό σύστημα της αρχαιότητας και των Νέων Χρόνων και όχι τα κοσμοσυστημικά περιβάλλοντα του παρελθόντος καθότι δεν είναι του παρόντος να επεκταθούμε. Για το ζήτημα αυτό ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει στην πρωτοπόρα στοχαστική προσπάθεια του Γιώργου Κοντογιώργη και, όσον αφορά μερικά συναφή ζητήματα, του Θόδωρου Ζιάκα. Σημειώνουμε μόνο ότι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του πολιτικού στοχασμού και της πολιτικής πράξης είναι να θεμελιωθεί η βαθύτατη διαφορά μεταξύ μιας μετακρατοκεντρικής κοσμοσυστημικής τάξης πραγμάτων και μετακρατικής. Η τελευταία αφορά τα μοντερνιστικά διεθνιστικά ιδεολογικά δόγματα και σε αντίθεση με την πρώτη κατατείνει προς την πολιτική εξομοίωση και την ανθρωπολογική εξομοίωση. Το κύριο αίτημα των μοντερνιστικών δογμάτων όλων των εκδοχών είναι μορφικά πανομοιότυπο, επιζητείται δηλαδή μια υλιστική-ωφελμιστική ανθρωπολογία η οποία στις λογικές απολήξεις της είναι πνευματικά στερημένη. Βλ. Ήφαιστος 2009: κεφ. 4 και 5, ανάλυση η οποία στηρίχθηκε πρωτίστως στη μοναδική προσανατολιστική εξέταση των μεταμοντέρνων τάσεων από τον Παναγιώτη Κονδύλη, κυρίως στο Κονδύλης 1995. Συναρτήσεις έγιναν, επίσης, με το έργο του Γιώργου Κοντογιώργη, κάτι για το οποίο θα επανέλθουμε σε επερχόμενες δημοσιεύσεις. Το έργο του Γιώργου Κοντογιώργη, πάντως, θέτει επί τάπητος επιτακτικά το ζήτημα της βαθύτατων προεκτάσεων διαφοράς μεταξύ μετακρατικού (διεθνιστικής εξίσωσης και εξομοίωσης όσων συμμετέχουν) και μετακρατοκεντρικού (κοσμοσυστήματος όπου οι συμμετέχουσες κοινωνίες αυτοθεσπίζονται σύμφωνα με την ανθρωπολογική ετερότητά τους). Εδώ, επειδή το κύριο ερώτημά μας είναι εάν και τότε η ισχύς είναι κοινωνικοπολιτικά θεσπισμένη ή εάν είναι αθέσπιστη, στην πρώτη περίπτωση (μετακρατοκεντρικό) το κύριο ζήτημα που τίθεται είναι η δημοκρατική οργάνωση του κοσμοσυστήματος και η νομιμοποίηση των ενδο-κοσμοσυστημικών ιεραρχιών. Κάτι τέτοιο απαιτεί συντελεστικές κοσμοσυστημικές προϋποθέσεις. Στον σύγχρονο κόσμο, πρέπει να υπογραμμιστεί, δεν υπάρχουν οργανωμένα κοσμοσυστήματα ενώ η Σοβιετική Ένωση και η ΕΕ ήταν και είναι, αντίστοιχα, μετά-κρατικά εγχειρήματα προσανατολισμένα προς εξομοίωση και εξίσωση που προκρίνει μια

Το ότι όλες οι ιδεολογίες είναι υλιστικές και συνάμα ίσαμε τη λογική απόληξη τους διεθνιστικές, ανθρωπολογικά εξομοιωτικές και πολιτικά εξισωτικές είναι στη φύση κάθε αντί-πνευματικής προσέγγισης της πολιτικής, δηλαδή κάθε προσέγγισης που μεθοδεύει την εκδίωξη του (ταραχοποιού) πνεύματος από την πολιτειακή σφαίρα. Η λογική αλληλουχία συλλογισμών είναι ως εξής: αφού μπορεί να υπάρξει κατά κράτος μια δημόσια σφαίρα, παραμερίζοντας τις καταγωγικές ιδιότητες των ανθρώπων, τους πολιτισμούς, τις γλώσσες, τη μεταφυσική πίστη, τις κοσμοαντιλήψεις και οτιδήποτε άλλο συγκροτεί τον πνευματικό κόσμο, γιατί το ίδιο να μην είναι εφικτό και παγκόσμια;

Αυτές είναι οι ρίζες του σύγχρονου διεθνισμού, της σύγχρονης δηλαδή πολιτικής θεολογίας: όλες οι εκδοχές των υλιστικών διεθνισμών δογματικά και προγραμματικά στηρίζονται στην εξωπραγματική και μεταφυσική θέση ότι, ως άτομα και ως κοινωνίες, οι άνθρωποι είναι εφικτό να κατασκευαστούν σε κάτι άλλο από αυτό που είναι και ότι τα υπάρχοντα κοινωνικο-οντολογικά γεγονότα μπορούν να μετασχηματιστούν ή καλύτερα να εξομοιωθούν ανθρωπολογικά και να εξισωθούν πολιτικά.

Στο σημείο αυτό καλά κάνουμε να επεκταθούμε με συντομία σε κάτι που ήδη υπαινιχθήκαμε προηγουμένως σε αναφορά με την γένεση του ιδεολογικού φαινομένου, δηλαδή στη δυσδιάκριτη αλληλουχία μεταξύ μοντερνισμού και μεταμοντερνισμού, όπως αναλύεται αριστουργηματικά στο μνημειώδες έργο του Κονδύλη «Η Παρακμή του Αστικού Πολιτισμού»⁴⁰.

Στη μοντέρνα εποχή συγκεχυμένα και σπασμωδικά οι προσπάθειες επικεντρώνονταν στη δημιουργία μιας δημόσιας σφαίρας με την κατασκευή της μετά-μεσαιωνικής ανθρωπολογίας με όρους πρώτα αντί-θηρησκευτικούς, στη συνέχεια αντί-πνευματικούς και στο τέλος αποκλειστικά υλικούς. Ο άνθρωπος μέσα στην προσωπική του σφαίρα μπορεί να είναι ότι θέλει πλην μέσα στη δημόσια σφαίρα θα προσαρμοζόταν στους ιδεολογικά προκατασκευασμένους θεσμούς και θα συμπεριφερόταν με κριτήριο το κέρδος, το όφελος και το ιδιοτελές του συμφέρον.

Στη μεταμοντέρνα εποχή περίπου μετά το 1900, βοήθους της έλευσης της μαζικοπαραγωγής και της μαζικοκατανάλωσης το ταραχοποιό πνεύμα έπρεπε να εκδιωχθεί όχι μόνο από τη δημόσια σφαίρα αλλά και από την ιδιωτική, να συρρικνωθεί δηλαδή ανθρωπολογικά εάν όχι εκμηδενιστεί η υπόσταση του πολίτη. Το «μαντρωμένο» μέσα στα αστικά κέντρα άτομο να κινείται γραμμικά, επίπεδα, προβλέψιμα και εν πολλοίς μηχανικά εκπληρώνοντας τις λειτουργικές ανάγκες της μαζικοπαραγωγής και μαζικοκατανάλωσης. Αν και αυτό πλην

ωφελιμιστική ανθρωπολογία ως επαρκή συνθήκη υπερεθνικών δομών (οι οποίες στη συνέχεια λογικότατα, αναμενόμενα και καταμαρτυρημένα εξελίσσονται σε υπερκρατικές και κατεξουσιαστικές, κατιτί το οποίο είναι πλέον τόσο πασιδηλο που είναι περιττό να εξεταστεί περαιτέρω).

⁴⁰ Το ζήτημα του μεταμοντερνισμού και ως προς τούτο η αναγωγή του Κονδύλη στο διεθνές επίπεδο επιχειρήθηκε στο Έφαιστος, 2009: κεφ. 4 και 5.

Κονδύλη και μερικών ακόμη δεν έτυχε εκτεταμένης συζήτησης, ο εθνομηδενιστικός (συνεπής) μηδενισμός είναι κατά βάση η μετεξέλιξη και η προσαρμογή των υλιστικών ιδεολογικών δογμάτων στα οικονομικά και τεχνολογικά φαινόμενα της πλανητικής εποχής τα οποία ιδεοτυπικά απαιτούν συγκεκριμένο ανθρωπότυπο μηδενιστικά ορμώμενο και μηχανικά κινούμενο. Απαιτείται όχι πολιτική ανθρωπολογία υψηλής υπόστασης αλλά αγελαία άτομα, με κύριο κίνητρο το κέρδος, το όφελος και τον ηδονισμό, κάτι που ίσαμε τις λογικές του απολήξεις απαιτεί συνοδευτικές ιδιότητες ατομισμού, ιδιοτελείας, φιλοτομαρισμού και φιλαυτίας ή τον κατά Ζιάκα «ολοκληρωμένο μηδενισμό». Η απόληξη των ιδεολογιών στα ανάμεικτα μεταμοντέρνα πεδία σημαίνει και απόληξη στην απόλυτη υλικότητα και εκκένωση από ουσίες, νοήματα και ανθρωπολογίες πνευματικά ισχυρές.

Συνολικότερα και ευρύτερα, το σύγχρονο ιδεολογικό φαινόμενο, παρά το ότι μετά τον Ψυχρό Πόλεμο πρέπει να θεωρείται παρωχημένο, καθότι όπως είπαμε τα ιδεολογικά δόγματα έπαψαν να χρησιμεύουν ως μεταμφιέσεις ηγεμονικής ισχύος, συνεχίζουν να είναι παρόντα ως ένα συνονθύλευμα τυπολογιών πολιτικής οργάνωσης που, κινούμενες στα φαντασιακά μεταφυσικά πεδία, κηρύττουν τον ισχυρισμό πως, εάν οι επινοημένες δογματικές θέσεις εφαρμοστούν στην πράξη, θα μπορούσαν, δήθεν, να εξομοιώσουν ανθρωπολογικά όλες τις κοινωνίες ανεξαρτήτως οντολογικής ετερότητας. Πρόκειται, επαναλαμβάνουμε, για αξιοθρήνητη κεκτημένη ταχύτητα ιδεολογημάτων και θεωρημάτων δεύτερης τάξης των ιδεολογικών δογμάτων του Ψυχρού Πολέμου.

Εντάσσοντας τον ψυχοπνευματικά απέραντο άνθρωπο μέσα σε υλιστικές θεσμικές δομές συμβατές με το ένα ή άλλο δόγμα θα τον ευθυγραμμίσουν, ισχυρίζονταν όλα τα μοντέρνα και όλα τα ύστερα ανάμεικτα μεταμοντέρνα ιδεολογικά δόγματα, με τις προδιαγραφές της δογματικής τους τυπολογίας για τη δυνατότητα ύπαρξης μιας αποκλειστικά οικονομικής/υλιστικής/ωφελιμιστικής ανθρωπολογίας που θα αποτελείται από καλοκουρδισμένους αστικοποιημένους καταναλωτές μειωμένης ή και εκμηδενισμένης υπόστασης. Από κεκτημένη ταχύτητα αλλά και επειδή στη στρατηγική των κρατών χρησιμεύει ως μέσο αποδυνάμωσης λιγότερο ισχυρών κρατών, δεύτερης τάξης απομεινάρια των παρωχημένων ιδεολογικών δογμάτων συνεχίζουν να ακούγονται, κυρίως στα πανεπιστήμια.

Οι πιο πάνω τάσεις, όμως, δεν δημιουργούν μονόδρομο. Εάν δεχθούμε ότι όντως η πορεία των πραγμάτων τους τελευταίους δύο αιώνες –κυρίως λόγω μαζικής παραγωγής, μαζικής κατανάλωσης και αστικοποίησης– δημιούργησε τάσεις κοινωνικο-ανθρωπολογικά αποδυναμωτικές, ισχύει και το αντίθετο. Ότι δηλαδή υπάρχουν και αξιοπρόσεκτες αντιστάσεις.

Αντιστάσεις με την έννοια στάσεων και αποφάσεων αυτοσυντήρησης του πολιτικά πολιτισμένου βίου που συνίσταται στην πολιτική οργάνωση σύμφωνα με τις ανθρωπολογικές προϋποθέσεις μιας εκάστης κοινωνικής οντότητας, την ενδοκρατική διασφάλιση ηθικά θεμελιωμένων και πολιτικά ορθολογιστικών πολιτικοοικονομικών αποφάσεων και τη διακρατική διασφάλιση προϋποθέσεων

ισορροπίας και σταθερότητας στις διακρατικές σχέσεις. Τη διαφύλαξη και ενίσχυση, επίσης, της ανθρωπολογικής υπόστασης των μελών μιας κοινωνίας με την καλλιέργεια του πολιτισμού της και των πολιτικών της παραδόσεων.

Ακόμη, ένα ιστορικά καταμαρτυρούμενο γεγονός, είναι ότι στην ιστορική τους διαδρομή οι κοινωνικές οντότητες ανεξαρτήτως περιστάσεων, συμπεριλαμβανομένων υποδουλώσεων ή ποικιλόμορφων δεσποτικών εγκλωβισμών μέσα σε επίπλαστες υπερκρατικές κατασκευές, συνεχίζουν να θεσπίζονται και να συγκροτούνται σύμφωνα με τη φύση τους και με κύριο σκοπό την αυτοσυντήρησή τους υπό συνθήκες ασφάλειας και ευημερίας.

Συνοψίζοντας επισημαίνεται ότι το κοινωνικό Ον, ιδιαίτερα εκείνο το οποίο είναι προικισμένο με μακραίωνες πολιτικές παραδόσεις και μεγάλα επιτεύγματα στα πεδία του πολιτισμού, είναι πανίσχυρο. Δεν κατασκευάζεται αλλά προϋπάρχει όλων μας, για να μην πούμε ότι εξελίσσεται ερήμην όλων μας, κυρίως των κατά καιρούς υπερεθνικών εποικοδομημάτων τα οποία είτε επιχειρούν να εξομοιώσουν, να εξισώσουν και να μεταλλάξουν τις υποκείμενες κοινωνικές οντότητες είτε και να τις εξολοθρεύσουν, εάν δεν συμμορφώνονται.

Θέση εδώ είναι ότι μετά από μια διαδρομή πέντε περίπου χιλιάδων ετών πολιτικού πολιτισμού η αυτοτελής και ερήμην των εποικοδομημάτων θεμελίωση της πολιτικο-ανθρωπολογικής υπόστασης των ετερογενών και ανομοιογενών κοινωνιών αποτελεί το πεδίο αναφοράς της περιγραφικής και αξιολογικά ελεύθερης πολιτικής θεωρίας.

Υπό αυτό το πρίσμα το οποίο θεωρεί άξονα της πολιτικής σκέψης και πεδίο αναφοράς τα κοινωνικο-οντολογικά και κοινωνικοπολιτικά γεγονότα της ιστορίας, υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ πολιτικής θεωρίας και πολιτικής θεολογίας. Η πρώτη διαθέτει οντολογία και απλά περιγράφει αξιολογικά ελεύθερα και ερμηνεύει, η δεύτερη επιδιώκει να κατασκευάσει οντολογία.

Η οντολογία προσδιορίζει τα αξιώματα του Παραδείγματος⁴¹ με τα οποία για να έχει νόημα, ουσία και περιεχόμενο η πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος, απαιτείται να περιγράφει υπαρκτά και όχι φανταστικά ή υποθετικά μελλοντικά όντα. Γι' αυτό θεωρούμε ως το κυριότερο ζήτημα της πολιτικής σκέψης, ιδιαίτερα της μετά-ιδεολογικής εποχής, τη διαφορά μεταξύ δύο ασύμβατων θεωρήσεων.

Αφενός της οντολογικής προσέγγισης του Κοινωνικού και Πολιτικού γεγονότος, στο πλαίσιο μιας αυστηρής περιγραφικής και ερμηνευτικής επιστημολογίας και μεθοδολογίας, η οποία αναλύει τα υπαρκτά όντα σύμφωνα με τα αξιώματα που απορρέουν από την οντολογική δομή του κόσμου. Σύμφωνα επίσης με τη δεδομένη ιστορική συγκρότηση και διαμόρφωση του κόσμου και το γεγονός ότι οι κοινωνίες εξελίσσονται όχι βάση δόγματος αλλά σύμφωνα με τις πολιτικο-ανθρωπολογικές προϋποθέσεις μιας εκάστης κοινωνίας. Εισροές και

⁴¹ Για την έννοια του Παραδείγματος στην πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος και την προσανατολιστική Ομηρική προσέγγιση, βλ. το δοκίμιο 'Ηφαιστος 2014. Επίσης για την ενδο-παραδειγματική συζήτηση στην πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος, βλ. Tsirigotis 2013.

καταστολές σίγουρα επηρεάζουν σε κάποιο βαθμό, αλλά η ιστορία διδάσκει ότι τα βιώσιμα έθνη επιβιώνουν και εξελίσσονται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις τους.

Αφετέρου της ιδεολογικής προσέγγισης η οποία είτε παρακάμπτει και παραβλέπει την οντολογία είτε επιχειρεί να κατασκευάσει νέα οντολογία, συμμορφώνοντας τα διαφορετικά όντα με τις ανθρωπολογικές προδιαγραφές των διαφόρων ιδεολογικών δογμάτων ή κάποιες από τις αναρίθμητες αποχρώσεις τους.

Χωρίς να διολισθαίνουμε στην ανιστόρητη θέση πως ένας κόσμος διαφορετικών κυρίαρχων οντοτήτων είναι ανθόσπαρτος -αντίθετα ήταν, είναι και πάντα θα είναι Οδύσσεια- υπογραμμίζουμε, ξανά, ότι καταμαρτυρείται πως η ιστορία είναι σπαρμένη με μεγάλα νεκροταφεία στον βωμό αυτής της συμμόρφωσης.

Η μη ιδεολογική πολιτική θεωρία αναζητεί πρωτίστως και πρωταρχικά τις οντολογικές ρίζες της ισχύος και τις βαθμίδες θέσπισης των διανεμητικών δικαιοδοσιών των κατόχων της ισχύος⁴². Μια πιο περιεκτική πολιτική θεωρία, που συμπεριλαμβάνει το διεθνές επίπεδο, απαιτείται να λαμβάνει υπόψη την ειδοποιό διαφορά του διεθνούς από το κρατικό επίπεδο.

Θα ήταν, για παράδειγμα, άκρως αντι-επιστημονική μια αναγωγή στο διεθνές πεδίο, η οποία θα αγνοούσε την κρατοκεντρική οντολογία, ότι δηλαδή τα κράτη είναι το «ον», οι «υποστάσεις» του διεθνούς πεδίου. Από αυτό το κρατικό «ον» απορρέουν στάσεις και αντιλήψεις αισθητού και πνευματικού χαρακτήρα που αφορούν την αυτοσυντήρησή του, την νομιμοποίηση της κατοχής ισχύος και την οντολογική νομιμοποίηση της άσκησης της στις δια-συλλογικές στάσεις. Κάθε εξισωτική και εξομοιωτική αντίληψη είναι λογικό να αντιπαθεί την οντολογικά

⁴²Οι παράγραφοι, που ακολουθούν, αντλούν από το δοκίμιο 3 σελίδων που γράφτηκε σε πρώτη φάση το 2012 και ολοκληρώθηκε το 2013. Το κείμενο έτυχε ανάγνωσης από μερικούς πολιτικούς στοχαστές για τους οποίους η εκτίμησή μου είναι μεγάλη. Ο Θόδωρος Ζιάκας, συμφωνώντας με τους βασικούς άξονες της επιχειρηματολογίας, έκανε μερικές παρεμβάσεις επί συγκεκριμένων ζητημάτων υφολογικού κυρίως χαρακτήρα και μερικές αναδιατυπώσεις που μετρίασαν κάποιες εξάρσεις πολεμικού χαρακτήρα. Ο ΘΖ, επίσης, έκανε δύο σχόλια τα οποία δεν παραθέτω εδώ. Στο πρώτο σημείωσε τη διάκριση γνωσιολογικής και οντολογικής θεμελίωσης του Πολιτικού στον Άχμετ Νταβούτογλου. Ο Νταβούτογλου, σημείωσε ο ΘΖ, «δεν αντιλαμβάνεται ότι οριοθετεί την ουσιαστικότερη διαφορά ατομοκεντρισμού και κολεκτιβισμού». Στο δεύτερο σχόλιο έκανε την πολύ σημαντική διάκριση μεταξύ φιλοσοφίας, θεωρίας και πράξης. Μεταξύ άλλων: «Η φιλοσοφική προσέγγιση είναι η ευκολότερη, η θεωρητική δυσκολότερη και χρησιμότερη, η δε πρακτική ακόμα πιο δύσκολη και ακόμα πιο χρήσιμη. Η φιλοσοφική προσέγγιση, η οποία σκέπτεται με πολύ γενικές ιδέες, κυρίως επί δυνατοτήτων και όχι γεγονότων, είναι προπαρασκευαστική για τη θεωρητική-επιστημονική προσέγγιση. Η θεωρητική προσέγγιση ασχολείται με εμπειρικά δεδομένα-γεγονότα, υπολογίζει τις διάφορες παραμέτρους τους, προσπαθεί να ανακαλύψει τους νόμους που τα διέπουν και είναι προπαρασκευαστική για την πρακτική-επιχειρησιακή προσέγγιση, βάσει της οποίας θα καθοριστεί η πολιτική πράξη. Οι διαφορές είναι στην κλίμακα της σκέψης, αλλά πολύ ουσιώδεις («άλλου γένους»). Για παράδειγμα μια άψογη φιλοσοφική σύνθεση, κατεβαίνοντας στο θεωρητικό επίπεδο μπορεί να αποδειχθεί βλακεία, στο δε πρακτικό απλώς έγκλημα. Εννοείται ότι οι φιλοσοφικές προσεγγίσεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες εκεί που δεν έχουμε ακόμη θεωρία. Και επίσης εκεί που η θεωρία είναι αδύνατο να δοκιμαστεί πειραματικά και αρκείται στη σύγκρισή της με τις άλλες ομόλογες θεωρίες».

προσανατολισμένη επιστήμη και επιστημολογία. Είναι λογικό διότι η οντολογία αυτό-περιορίζει την πολιτική σκέψη δεοντολογικά.

Από πού λοιπόν πηγάζει η κρατική ισχύς, πώς νομιμοποιείται, πώς σχετίζεται η άσκηση της εξουσίας με την πολιτική συγκρότηση, ποιος ο ρόλος και οι πηγές της νομιμοποίησης της ισχύος στην πολιτική συγκρότηση, ποια η σχέση του ατόμου με τη συλλογικότητα και αντιστρόφως, ποιος προσδιορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, ποιος τη νομιμοποιητική διανεμητική δικαιοσύνη και ποιος τις κανονιστικές προεκτάσεις της;

Σ' αυτό το τελευταίο εντοπίζεται και η ειδοποιός διαφορά μεταξύ του ενδοκρατικού και του διακρατικού πεδίου. Στο ενδοκρατικό πεδίο και ανάλογα με τη δομή της πολιτικής συγκρότησης και της συνεπαγόμενης κοινωνικής νομιμοποίησης και συνοχής, υφίσταται σύστημα διανεμητικής δικαιοσύνης. Στο διεθνές επίπεδο, υπογραμμίσαμε ήδη, απουσιάζουν οι αντίστοιχες προϋποθέσεις και η αθέσπιστη ισχύς είναι το κύριο διανεμητικό μέσο. Αυτό εξάλλου υπογραμμίζει η παρεξηγημένη αλλά αμάχητη μακιαβελική θέση ότι «η ηθική είναι προϊόν πολιτικής».

Άλλοι στοχαστές όπως ο Waltz⁴³, όντας βαθύτατα υποψιασμένοι, θεωρούν αυτονόητη την οντολογία του κρατοκεντρικού συστήματος και ούτε καν την αγγίζουν ή αναφέρουν, ενώ θεωρούν εξίσου αυτονόητο το γεγονός πως στο διεθνές επίπεδο η σταθερότητα συναρτάται με την ισορροπία ισχύος καθότι απουσιάζει –όπως είπαμε– παγκόσμια κοινωνία, παγκόσμιο κοινωνικοπολιτικό σύστημα και παγκόσμια διανεμητική δικαιοσύνη.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, τη θεωρία της ισχύος και την πολιτική θεωρία ως οντολογικά συναρτημένες με την αντικειμενική πραγματικότητα του εθνοκρατοκεντρικού συστήματος, όπως συγκροτήθηκε ιστορικά και όπως εξελίχθηκε, διαμορφώθηκε και δομήθηκε τους τελευταίους αιώνες⁴⁴. Το κρατοκεντρικό σύστημα της αρχαιότητας και της νεοτερικότητας, και όχι τα κοσμοσυστημικά περιβάλλοντα του παρελθόντος, καθότι δεν είναι του παρόντος να επεκταθούμε⁴⁵.

Στη βάση αυτή, όπως και ο Θουκυδίδης εξάλλου, θεωρούμε την πολιτειακή ισχύ και την ελευθερία άρρηκτα συνδεμένες, καθότι σε ένα εξ ορισμού ανταγωνιστικό και άναρχο διεθνές σύστημα η απόλαυση της συλλογικής οντολογικής ετερότητας υπό συνθήκες ελευθερίας είναι συναρτημένη με τη δυνατότητα υπεράσπισής της.

Είναι σχεδόν αστείο να αμφισβητηθεί, ότι κατά τη διάρκεια της γνωστής ιστορίας το διακρατικό γίνεσθαι κυριαρχείται από τους νόμους της ισχύος στις ποικίλες εκφάνσεις της και εκδοχές της και στις ποικίλες περιστάσεις, οι οποίες διαφέρουν φυσικά από εποχή σε εποχή και από περίπτωση σε περίπτωση. Το να αμφισβητηθεί η ισχύς, ως η βαθύτερη διαμορφωτική δύναμη του διακρατικού

⁴³ Waltz 2011β.

⁴⁴ Βλ. σχετικά Tsirigotis, 2013.

⁴⁵ Για μερικές νύξεις για τη διαφορά μεταξύ μετακρατικών και μετακρατοκεντρικών δομών, βλ. εντός σημειώσεων πιο πάνω.

γίνεσθαι, είναι, υπογραμμίζουμε ξανά, παντελώς άτοπο ή και αστείο. Στην ιστορία των ιδεών, πάντως, υπάρχουν πολλοί που κάνουν επιστημονικοφανή αστεία (εξαιρούμε τους προπαγανδιστές που ξέρουν πολύ καλά τι κάνουν).

Εάν ο κρατοκεντρικός κόσμος κυριαρχείται από τους νόμους της ισχύος ενδιαφέρουν οι οντολογικές συναρτήσεις μεταξύ κανονιστικών θέσεων και της τυπικής λογικής των όντων (βλ. πιο πάνω), όπως αυτές απορρέουν από τις αισθητές και πνευματικές τους ιδιότητες και προδιαγραφές και όπως εξελίσσονται και επηρεάζονται καθώς κινούνται μέσα στην κινούμενη ρευστή ενδοκρατική και διακρατική δίνη.

Εάν σταθούμε ξανά στο μέχρι τούδε επιστημονικά προκλητικό και εν πολλοίς αδιερεύνητο πεδίο της σχέσης οντολογίας και τυπικής λογικής των πολιτικά κυρίαρχων όντων, ακαριαία καλούμαστε να σκεφτούμε την κρατική οντολογία και τις ποικίλες βαθμίδες της, που την καθιστούν ασθενή ή ισχυρή στο διεθνολογικό πλαίσιο, όπου λόγω της εκεί δεδομένης αναρχίας υποχρεωνόμαστε να ασχοληθούμε με την αυτοσυντήρηση, τα πολιτικο-ανθρωπολογικά και πολιτικοοικονομικά ερείσματα και τις εν γένει νομιμοποιητικές βάσεις των κρατικών δρώντων.

Οι κρατικοί δρώντες, άλλωστε, είναι οι μόνοι που διαθέτουν συγκροτημένη κοινωνία και συναρτημένη με αυτήν πολιτική, ενώ οι υπόλοιποι διεθνείς δρώντες είναι είτε εξαρτημένες μεταβλητές είτε ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες δυνητικά αγγίζουν την ιδιωτεία ή και την προ-πολιτική βαρβαρότητα.

Στο πλαίσιο αυτό, ο συνειδητός πολίτης γνωρίζει ότι η ιδιότητά του ως πολίτη, και δεδομένου ότι η αυτοσυντήρησή του συναρτάται με την ισχύ του δικού του κράτους (και μόνο), διακρίνει τη δική του αυθυπέμβαση ως προϋπόθεση επιβίωσης σε έναν διεθνώς άναρχο ανταγωνιστικό κόσμο, όπου ο διαμορφωτικός και διανεμητικός ρόλος της ισχύος είναι νομοτέλεια («το κυριότερο νόμισμα της διεθνούς πολιτικής» σύμφωνα με τον γνωστό και σωστό αφορισμό του Waltz).

Αυτές είναι, εξ αντικειμένου, οι οριοθετήσεις της πολιτικής θεωρίας του διεθνούς συστήματος. Προφανώς η πολιτική θεωρία του κράτους θα είναι αποσπασματική και περιορισμένης εμβέλειας, εάν δεν τις λαμβάνει υπόψη.

Το κράτος είναι κυρίαρχο και οντολογικά αυτόρκες (ή έτσι το θέλει το διεθνές δίκαιο και οι αποφάσεις των κοινωνιών) και λειτουργεί καθημερινά στη διεθνή πολιτική της οποίας και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος. Όποιος έχει εμβαθύνει, ιδιαίτερα στα πεδία των σκοπών της στρατηγικής, αντιλαμβάνεται ότι η αξιολογικά ελεύθερη θεωρία διεθνών σχέσεων, είναι μια αμιγής πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος, κάτι δηλαδή πολύ σύνθετο, δυναμικό και στοχαστικά προκλητικό. Πολύ πιο προκλητική, βέβαια, είναι η πολιτική διαχείριση των κρατικών υποθέσεων.

Εξ αντικειμένου η συμβατή με τα αξιώματα του Παραδείγματος πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος είναι ασύμβατη με την ιδεολογική ή

θηρσκευτική πολιτική θεολογία. Περνά μέσα από τη ρεαλιστική εξέταση των δομών και προϋποθέσεων του κρατοκεντρικού συστήματος⁴⁶.

Η υψηλών προδιαγραφών περιγραφική, ερμηνευτική και αξιολογικά ελεύθερη πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος αυτοπεριορίζεται αυστηρά στην αρχή της κρατοκεντρικής αυτοσυντήρησης και επιζητεί να προσδιορίσει στον τόπο και στον χρόνο τους προσανατολισμούς των κρατικών στρατηγικών. Τις προϋποθέσεις των στάσεων, συμπεριφορών και αποφάσεων, επίσης, εντός αυτών των προσανατολισμών.

Η αρχιμήδειος αφετηρία της πολιτικής θεωρίας του συγκαρινού διεθνούς συστήματος είναι το βεστφαλιανό κρατοκεντρικό σύστημα, όπως θεμελιώθηκε το 1648, διαβαθμίστηκε και αναπτύχθηκε οντολογικά, για να επικυρωθεί κοσμοθεωρητικά στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, το 1945.

Οι προϋποθέσεις, που τέθηκαν στη Βεστφαλία το 1648 μ.Χ., και τα κοινωνικο-οντολογικά γεγονότα των τελευταίων αιώνων θέτουν μεγάλες πολιτικο-στοχαστικές προκλήσεις των οποίων η μελέτη απαιτεί όχι μόνο σκληρή δουλειά αλλά και σκληρά νεύρα. Ασθενείς ψυχές, όμως, δεν αντέχουν την τραγικότητα των κρατοκεντρικών λογικών, που τόσο καλά περιέγραψε ήδη ο Θουκυδίδης. Το στοίχημα πάντως είναι ανάλυση που διαθέτει οντολογική αναφορά βασισμένη στην πραγματικότητα και όχι η σπασμωδική και φοβική ανάλυση ή και φαντασιόπληκτη κατασκευαστική ιδεολογική σκέψη.

Σίγουρα μια τέτοια σκληρή δουλειά περιδιάβασης, πάνω στα δύσβατα και πλήρη συγκρούσεων σύνορα του κρατοκεντρικού συστήματος, δεν συνεπάγεται το επιστημονικά αυτοκτονικό αναμάσημα ιδεολογημάτων για προπαγανδιστικούς λόγους. Όμως, αυτό δεν είναι επιστήμη αλλά αξιώσεις ισχύος του ενός ή άλλου. Η ιδεαλιστική ουτοπία και η μεταμφιεσμένη προπαγάνδα των αξιώσεων ισχύος διόλου συχνά συναντώνται, συχνά συνδυάζονται και πολύ συχνότερα ενθαρρύνονται με τρόπους που εκπληρώνουν στρατηγικούς σκοπούς των κρατών, ιδιαίτερα των ηγεμονικών δυνάμεων⁴⁷.

⁴⁶ Βλ. σύνοψη των θεωρήσεων του Waltz (2011β) σε δέκα σημεία, σ. 10 ε.ε.

⁴⁷ Είναι οι μεθοδεύσεις «soft power» η ανάλυση των οποίων δεν πρέπει να συνδέεται με συνομοσιολογικές ερμηνείες των διεθνών φαινομένων. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής των κρατών, ιδιαίτερα των ηγεμονικών, και μυστικές ή συναφείς πρακτικές δεν είναι συνομοσία αλλά μεθοδεύσεις ενταγμένες στα στρατηγικά σχέδια και την εκπλήρωσή τους. Για να το πούμε διαφορετικά, η στρατηγική των κρατών πάντα συμπεριελάμβανε μυστικά μέσα και αποστολές. Γράφοντας αυτά, υπογραμμίζουμε, είναι περιγραφή και όχι αξιολογική ή υποκειμενική θέση του γράφοντος. Η γνώση για το soft power αφορά ζωτικά τις υποθέσεις εργασίας του παρόντος κειμένου καθότι σε διάφορα σημεία πιο πάνω υποστηρίχθηκε ότι η επιστημονικά μεταμφιεσμένη πολιτική θεολογία που εκπορεύεται από τα ιδεολογικά δόγματα, διακρίνεται και διαχωρίζεται πλήρως από την αξιολογικά ελεύθερη περιγραφή και ερμηνεία του Ανθρώπου, του Κράτους και της Διεθνούς Πολιτικής. Υποστηρίξαμε επίσης ότι κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου τα ιδεολογικά δόγματα καμιά άλλη σημασία δεν είχαν παρά μόνο να μεταμφιέζουν τις αξιώσεις ισχύος των εκατέρωθεν ηγεμονικών δυνάμεων με οικουμενικίστικες προσδοκίες, κατά κύριο λόγο εσχατολογικές και εξωπραγματικές. Για μια σύντομη ανάλυση, βλ. περίληψη εισήγησης με τίτλο «έξυπνη ή μαλακή ισχύς στο υπογάστριο των ανυποψίαστων κοινωνιών» που συμπεριλήφθηκε ως

σημείωση τέλους στο Ήφαιστος 2009: 381-84. Οι πρακτικές *soft power* αποτελούν, ιδιαίτερα στο επίπεδο των ηγεμονικών δυνάμεων, σημαντικό μέρος των στρατηγικών τους μεθοδεύσεων. Για να το πούμε διαφορετικά, μπορεί η περιγραφική και αξιολογικά ελεύθερη και συμβατή με το Παράδειγμα πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος να είναι χρήσιμη σε όλους καθότι αυξάνει την γνώση και καλλιεργεί τον πολιτικό και στρατηγικό ορθολογισμό, πλην στο επίπεδο της εφαρμοσμένης στρατηγικής αυτή η γνώση «συμπληρώνεται» και «ενισχύεται» με μεθοδεύσεις των θεσμών του κράτους και με συνειδητή ή ανεπίγνωστη συνοδοιπορία φορέων επιστημονικών τίτλων στα πεδία της εξ αντικειμένου ελάχιστα επιστημονικής ιδεολογικής σκέψης. Για να το πούμε διαφορετικά, η ιδεολογία και προπαγάνδα δεν είναι επιστήμη αλλά μεθόδευση πειθούς για την εκπλήρωση αξιώσεων ισχύος. Συντομογραφικά, πρακτικές *soft power* σημαίνουν ότι, με το να επηρεάζονται κρίσιμοι συντελεστές άλλων κρατών και ιδιαίτερα με το να καλλιεργείται συγκεκριμένος προσανατολισμός πολιτικής σκέψης και πολιτικών αποφάσεων, εξυπηρετούνται τα εθνικά συμφέροντα και ταυτόχρονα εξοικονομούνται πόροι. Για παράδειγμα, σε σύγκριση με τις δαπάνες συγκρότησης ενός μεγάλου στρατού για εισβολή σε μια χώρα, από οικονομική άποψη είναι πολύ πιο συμφέρον να επηρεαστούν οι στρατηγικές λιγότερο ισχυρότερων κρατών μέσω διανοουμένων, φορέων επιστημονικών τίτλων, πολιτικών προσώπων και συντελεστών των μέσων επικοινωνίας. Για ένα εξαιρετικό βιβλίο που περιγράφει αυτή την πολιτική στράτευση χιλιάδων επιστημονικών φορέων και ινστιτούτων πολιτικής στις ΗΠΑ βλ. Simpson 1994/*Science of Coercion*. Το συγκεκριμένο βιβλίο, όταν κυκλοφόρησε, προκάλεσε μεγάλη αίσθηση και συζητήσεις στις ΗΠΑ αλλά και ευρύτερα. Προχωρεί σε μια εξονυχιστική διερεύνηση, περιγραφή και ερμηνεία του ρόλου της CIA, του Πενταγώνου και άλλων θεσμών εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ στην ανάπτυξη στον επιστημονικό χώρο της έρευνας που αφορά ζητήματα όπως ο ψυχολογικός πόλεμος, η παραπλάνηση των πολιτών για την εξέλιξη των διεθνών υποθέσεων και οι κατασκοπευτικές πρακτικές. Περιγράφει επίσης το πώς ινστιτούτα και φορείς επιστημονικών τίτλων ανεξαρτήτως θεωρητικών τους διαφορών λειτουργούν με τρόπο που προκαλούν συγκλίνοντα αποτελέσματα υπέρ των στρατηγικών επιλογών των ΗΠΑ. Για μια δική μας συντομότερη παρέμβαση βλ. Ήφαιστος 2014β. Βλ. επίσης συλλογή κειμένων για τη *soft power*, εκ των οποίων του Jonathan Mowat το σημαντικότερο καθότι συμπεριλαμβάνει πολλές βιβλιογραφικές παραπομπές, στη διεύθυνση <https://wp.me/P30qMa-FM>.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aron, Raymond (1966), "The Anarchical Order of Power". *Daedalus* 95(2): 479-502.
- Carr, Edward H (2011), *Η Εικοσαετής Κρίση. Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Gilpin, Robert (2007), *Πόλεμος και Αλλαγή στην Διεθνή Πολιτική*. Αθήνα: Ποιότητα.
- (1986), "The Richness of the Tradition of Political Realism". In Keohane, Robert (ed.). *Neorealism and its Critics*. New York: Columbia University Press, 301-321.
- Haas, Ernst (1967), "The Uniting of Europe and the Uniting of Latin America." *Journal of Common Market Studies* 5(4): 315-343.
- Hoffmann, Stanley (1966), "Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe." *Daedalus* 95(3): 862-915.
- Ifestos, Panagiotis (1988), *Nuclear Strategy and European Security Dilemmas*. London: Gower.
- Mikelis, Kyriakos (2015), "Realist Stronghold in the Land of Thucydides? Appraising and Resisting a Realist Tradition in Greece." *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, 4(4), 15-32.
- Mitrany, David (1966), "The Prospect of Integration: Federal or Functional." *Journal of Common Market Studies* 4(2): 119-149.
- Simpson, Christopher (1994), *Science of Coercion, Communication, Research and Psychological Warfare 1945-1960*. New York: Oxford University Press.
- Tsirigotis, Dionysis (2013), "Here and There in International Relations Theory". Στο Bitzenis, Aristidis & Vlachos, Vasileios (eds) *17-19 May 2012 ICIB Conference Proceedings*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 165-177
- Wight, Martin (2011), *Διεθνής Θεωρία. Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Waltz, Kenneth (2011α), *Άνθρωπος, Κράτος, Πόλεμος. Μια Θεωρητική Ανάλυση*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Waltz, Kenneth (2011β), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης (2017), *Αριστοτελισμός, Διαδρομές των Νέων Χρόνων και το Μοντερνιστικό Ιδεολογικό Δηλητήριο*. <http://wp.me/p3OqMa-1jx>.
- (2016), *Διεθνής Πολιτική - Ευρωπαϊκή Πολιτική. Βιβλιογραφικές Αναφορές*. <http://wp.me/p3OqMa-19l>.
- (2015), *Μοντερνισμός, το Ιδεολογικό Φαινόμενο και η Μεταμοντέρνα Διολίσθηση προς τα Ανθρωπολογικά Σόδομα και Γόμορρα*. <http://wp.me/p3OIPy-Zv>.
- (2014α), *Το Θουκυδίδειο «Παράδειγμα» της Επιστημονικής Μελέτης της Διεθνούς πολιτικής και οι «Επιστημονικές Επαναστάσεις»*. <http://wp.me/p3OIPy-Lb>.
- (2014β), *Soft Power. Δήθεν «Ήπια» Ισχύς, Εκλογικεύσεις Περί «Έξυπνης Ισχύος» και Μαλακή (που Μαλακώνει Όπως Όταν τα Φίδια με Σάλιο Μαλακώνουν το Θύμα Πριν το Καταβροχθίσουν) Ισχύς*. <http://wp.me/p3OIPy-M8>.
- (2013), "Ο ρόλος της κρατικής ισχύος στον μετά-Αποικιακό εθνοκρατοκεντρικό κόσμο του Εικοστού Πρώτου Αιώνα". Στο Μάζης, Ι. (επιμ.) *Εξεγέρσεις στον Αραβομουσουλμανικό Κόσμο: Ζητήματα Ειρήνης και Σταθερότητας στη Μεσόγειο. Λειμών*.

- (2009), *Κοσμοθεωρία των Εθνών*. Αθήνα: Ποιότητα.
 - (2003), *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης*. Αθήνα: Ποιότητα.
 - (2001), *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας*. Αθήνα: Ποιότητα.
 - (1994), *Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική. Από την Ιδεαλιστική Αθωότητα στο Πεπρωμένο του Έθνους 1776-1917*. Αθήνα: Οδυσσεάς (υπό επανέκδοση το 2018 συμπληρωμένο για να καλύψει και τη μετά το 1945 περίοδο).
- Ζιάκας, Θεόδωρος (2012), *Πατριδεγωφάγος*. Αθήνα: Αρμός.
- (1993), *Έθνος και Παράδοση*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.
- Κονδύλης, Παναγιώτης (2012), *Κριτική της Μεταφυσικής στη Νεότερη Σκέψη (τόμ. Α και Β)*. Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- (1998α), *Από τον 20ο στον 21ο Αιώνα. Τομές στην Πλανητική Πολιτική περί το 2000*. Αθήνα: Θεμέλιο.
 - (1998β), *Το Αόρατο Χρονολόγιο της Σκέψης*. Αθήνα: Νεφέλη.
 - (1995), *Η Παρακμή του Αστικού Πολιτισμού*. Αθήνα: Θεμέλιο.
 - (1992), *Η Ηδονή, η Ισχύς η Ουτοπία*. Αθήνα: Στιγμή.
 - (1991), *Ισχύς και Απόφαση*. Αθήνα: Στιγμή.
 - (1987), *Ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Κοντογιώργης, Γιώργος (2014), *Το Ελληνικό Κοσμοσύστημα. τόμος Β'*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- (2007), *Η Δημοκρατία ως Ελευθερία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Μικέλης, Κυριάκος (2016), "Αυτο-αναστοχασμός ως τα Άκρα; Η Ανάλυση του Λόγου στη Διεθνή Θεωρία και στην Ιστοριογραφία της Επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων". Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης, τ. 8, 137-161.
- (2013), "Βαλκανικά Επιστημονικά Μονοπάτια; Δύο Παραδείγματα της Διεθνολογίας της Περιφέρειας". Στο Bitzenis, Aristidis & Vlachos, Vasileios (eds). 17-19 May 2012 ICIB Conference Proceedings. Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Εργαστήριο Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης), 156-164.
- Τρούλης, Μάρκος (2016), "Ζητήματα Οντολογίας και Επιστημονικότητας του Πεδίου των Διεθνών Σχέσεων: Υπενθύμιση των Καταβολών". Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες, τ. 2, 7-22.
- Τσιριγώτης, Διονύσιος (2010), *Η Ελληνική Στρατηγική στη Μικρά Ασία, 1919-1922. Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία και Εξωτερική Πολιτική*. Αθήνα: Ποιότητα.
- (2009), "Παγκοσμιοποίηση και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική: Κύριες Τάσεις των Εναλλακτικών Ρευμάτων Σκέψης της Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων". Στο Σιούσιουρας, Πέτρος & Χαζάκης, Κωνσταντίνος (επιμ.) *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα*. Αθήνα: Ποιότητα, 433-497.